

ІСТОТНІ ПИТАННЯ ПОЛІТИКИ: АУДІАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО [АКАДЕМІЧНА МУЗИКА]

Аналітична записка

2024

DOI: [10.70719/respol.2025.14](https://doi.org/10.70719/respol.2025.14)

Вступ: цілі та методологія	4
Резюме	7
Розділ 1. Загальний опис сектору академічної музики (учасники, заінтересовані сторони, вигодонабувачі)	11
Розділ 2. Роль музики під час війни	15
Розділ 3. Істотні питання та виклики сектору академічної музики	18
3.1 Безпекові питання	19
3.2 Правове та інституційне забезпечення	21
<i>Чіткі та зрозумілі правила гри</i>	21
<i>Репрезентація сектору та авторські права</i>	22
<i>Конкуренція</i>	24
<i>Питання лідерства</i>	26
3.3 Фінансова (не)стабільність	28
3.4 Людський ресурс	33
<i>Відтік кадрів</i>	33
<i>Пошук роботи та зміна професії</i>	34
<i>Оновлення кадрів та конкурси на посади</i>	37
<i>Психологічна підтримка</i>	39
<i>Підтримка музикантів, залучених до оборони країни, та ветеранів</i>	40

3.5 Концертна діяльність	41
<i>Перегляд репертуарної політики</i>	41
<i>Робота з аудиторією</i>	42
3.6 Інфраструктура	44
3.7 Освітня система	45
<i>Освітні підходи та програми</i>	45
<i>Спеціальності</i>	46
<i>Адміністративний та викладацький склад</i>	48
<i>Навчальна література та підручники</i>	49
<i>Технічне забезпечення та інфраструктура</i>	50
3.8 Нотні видання	52
3.9 Архіви	54
3.10 Деколонізація	56
Розділ 4. Поточні політики	58
Розділ 5. Істотні питання	61

Цілі та методологія

Ця аналітична записка розроблена в рамках проєкту [RES-POL](#) (Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine), що здійснює ГС «Центр “Регіональний розвиток”» **Агенції економічного розвитку [PPV](#)** за фінансової підтримки **Європейського Союзу**.

Ця аналітична записка підготовлена агенцією «прото продукція» у співпраці з громадською організацією «Інша Освіта».

Проєкт RES-POL має на меті посилити функціональну спроможність [Міністерства культури та стратегічних комунікацій](#) і його відомств (Українського інституту книги, Українського культурного фонду, Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти й Українського інституту національної пам'яті)

Тривалість проєкту RES-POL – від січня 2024-го до червня 2025 року.

У фокусі проєкту RES-POL – чотири сектори (**Мистецтво та культура, Культурна спадщина, Креативні індустрії та Медіа**) і понад 20 підсекторів (індустрій та видів мистецької діяльності). Окремо RES-POL розглядає **10 істотних питань розвитку культури** (конкурентна оплата праці, ефективність державних підприємств у сфері культури, фінансування креативних індустрій, моделі фінансування культурних послуг, громади та культурна спадщина, інтеграція з ЄС та культурна політика тощо).

Методологія проєкту передбачає:

- Визначити істотні питання політики в секторах та підсекторах і описати їх в аналітичних записках та базових звітах;
- Проаналізувати 10 істотних питань розвитку культури у фокусі проєкту й описати їх у базових звітах;
- Напрацювати й описати у стратегічних брифах пропозиції політик щодо істотних питань секторів та 10 істотних питань розвитку культури;
- Розробити секторальні стратегії і операційні програми для секторів у фокусі проєкту та дорожні карти їх втілення;
- Випрацювати зміни до кількох нормативно-правових актів та/або розробити концепції пілотних проєктів, щоб впровадити створені у проєкті політики;
- Проаналізувати європейський досвід планування та впровадження політик, оцінити деякі політики у сфері культури в Україні та оцінити інституційну спроможність відомств у сфері управління Міністерства культури та інформаційної політики.

Проект RES-POL активно залучає заінтересовані сторони на всіх етапах розроблення політик. Інформація про напруцювання проекту доступна на сторінці [RES-POL у Facebook](#).

Мета цієї аналітичної записки – визначити істотні питання політики підсектору «Аудіальне мистецтво» сектору «Мистецтво та культура».

Істотні питання політики – це виклики та проблеми, з якими стикаються заінтересовані сторони, які заважають розвиткові підсектору і щоб розв'язати які, можливо, необхідне втручання на рівні держави.

Методологія підготовки аналітичної записки передбачає:

- Провести кабінетне дослідження аналітичних матеріалів про стан та динаміку розвитку підсектору;
- Провести глибинні інтерв'ю із заінтересованими сторонами (учасниками ринку, представниками екосистем та середовищ, дотичними державними установами та організаціями);
- Визначити та описати істотні питання політики;
- Створити публічну фокус-групу, щоб представити визначені істотні питання політики;
- Опитати заінтересовані сторони, щоб верифікувати та ранжувати істотні питання політики;
- Підготувати рекомендації для подальшого розроблення політик, які розв'язуватимуть визначені істотні питання.

Авторки аналітичної записки

Катерина Алимова та Ольга Дятел.

Рецензенти аналітичної записки – Володимир Воробей та Галина Григоренко.

В глибинних інтерв'ю брали участь Ірина Вакуліна, Анна Гадецька, Тарас Демко, Олена Корчова, Остап Мануляк, Юлія Ніколаєвська, Юрій Новіков, Олександр Островський, Альберт Саприкін, Михайло Швед.

Літературний редактор – Євген Редько

Дизайнер – Назарій Качмарик

Серпень 2024 року

При цитуванні тексту цієї аналітичної записки (повністю чи частково) необхідне пряме використання першоджерела з посиланням на нього.

Зміст цієї аналітичної записки є відповідальністю Громадської спілки «Центр “Регіональний розвиток”» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

Резюме

Основна мета дослідження – виявити головні проблеми та виклики, які постають перед представниками академічного музичного сектору в Україні. На основі глибоких інтерв'ю та кабінетного дослідження можемо дійти таких висновків.

Питання ролі музики під час війни було ключовим у глибоких інтерв'ю, у яких респонденти виділили «зовнішню» та «внутрішню» ролі музики. Зовнішня роль передбачає просування українських наративів на міжнародній арені й формування позитивного іміджу України, за якого музику використовують як засіб комунікації та культурної дипломатії. Внутрішня роль полягає в терапевтичній функції музики, яка допомагає людям знижувати рівень стресу й підтримувати ментальне здоров'я; також музика має рефлексивну функцію, допомагаючи осмислювати й переживати поточні події. Музика сприяє консолідації суспільства, формуванню його самосвідомості, розбудові національної ідентичності, створює нові сенси й цінності для культурного розвитку.

Основні виклики в секторі академічної музики України такі:

- безпека;
- ефективність наявних державних політик;
- фінансові труднощі через економічні втрати;
- людські ресурси;
- проведення повноцінної концертної діяльності;
- зруйнована інфраструктура;
- проблеми в освітній системі;
- потреба в професійній літературі та нотних виданнях;
- робота з архівами;
- питання деколонізації.

Питання безпеки залишаються важливими з перших днів повномасштабного вторгнення. Зовнішні фактори війни значно впливають на життя людей та їхню здатність продовжувати професійну діяльність і не оминули сектор академічної музики. Представники сектору часто змушені дбати про безпеку для себе та близьких, тож приймають рішення виїжджати (у межах країни чи за кордон). Для тих, хто вирішує залишитися в Україні, серед необхідних рішень можна визначити посилення військового захисту й отримання міжнародної допомоги, а також створення та обладнання укриттів, що уможливить, зокрема, й подальшу професійну діяльність.

Державна політика в музичному секторі потребує чітких і зрозумілих правил для ефективної взаємодії між усіма заінтересованими сторонами. Професійні асоціації й мережі мають відігравати важливу роль у розробленні нових політик. Однак наявні об'єднання через брак кадрових змін та зацікавленості й концентрування на інших питаннях часто не займаються державними політиками. Брак дієвих професійних об'єднань і мереж, що розв'язують проблеми сектору, не дає змогу відкрито обговорювати проблеми, шукати розв'язки й імплементувати їх.

Крім того, у галузі бракує майданчиків для діалогу щодо спільних потреб і рішень. Експерти зазначають, що потрібно організовувати регулярні конференції та круглі столи, щоб обмінюватися досвідом і розробляти спільні плани дій. Потрібно також запровадити прозорі процедури залучення представників сектору до управлінських органів, наглядових рад та експертних комісій і вдосконалити систему проведення відкритих конкурсів.

Ще однією проблемою можна визнати низький рівень обізнаності та компетенцій щодо роботи з авторськими правами. Немає ефективних інституцій, які репрезентують і захищають такі права, або наявні організації, як-от Спілка композиторів, не діють ефективно. Бракує фінансування освітніх програм і просвітницької діяльності з питань авторського права для учасників сектору.

Низька ефективність поточної системи призначень може впливати на якість заходів і програм. Старі положення фестивалів та конкурсів, фінансованих державою, а також механізми моніторингу й оцінювання їхнього виконання знижують конкурентоспроможність і відкритість сектору.

Додатково є проблема несинхронізованості або браку державної позиції, недостатня модерація конфліктних ситуацій у секторі, особливо щодо виконання російських композиторів чи співучасті на міжнародних сценах із представниками країни-агресора.

Фінансові проблеми музичного академічного сектору значно загострилися через повномасштабне вторгнення. Недостатнє фінансування, брак чітких процедур розподілу державного бюджету та нестача інституційної підтримки для представників сектору помітно сповільнюють його розвиток.

Є потреба в ефективному грантовому менеджменті та впровадженні бізнес-орієнтованих процесів, щоб залучити інвестиції у створення нового культурного продукту. Фінансова нестабільність через брак довгострокових можливостей підтримки та короткий попроєктний горизонт планування також негативно впливає на сектор.

Крім того, бракує моделей і механізмів роботи з негрантовим фінансуванням (спонсорами, меценатами, добровільними пожертвами тощо), а також прозорості в діяльності благодійних фондів та інших інституційних форматів, які використовують інтелектуальну власність державних закладів. Ці проблеми потрібно невідкладно розв'язувати, щоб забезпечити сталий розвиток музичного академічного сектору.

Є потреба в ефективному грантовому менеджменті та впровадженні бізнес-орієнтованих процесів, щоб залучити інвестиції у створення нового культурного продукту. Фінансова нестабільність через брак довгострокових можливостей підтримки та короткий поєктний горизонт планування також негативно впливає на сектор.

Крім того, бракує моделей і механізмів роботи з негрантовим фінансуванням (спонсорами, меценатами, добровільними пожертвами тощо), а також прозорості в діяльності благодійних фондів та інших інституційних форматів, які використовують інтелектуальну власність державних закладів. Ці проблеми потрібно невідкладно розв'язувати, щоб забезпечити сталий розвиток музичного академічного сектору.

Проблеми **людського капіталу** в секторі академічної музики охоплюють відтік кадрів, зміну професії та психологічний стрес. Недостатня кількість спеціалістів через відтік людського капіталу призводить до дефіциту професіоналів у секторі. Також до важливих потреб належать забезпечення гендерної рівності та оновлення керівного складу в культурних установах. Брак кар'єрних траєкторій для старшого покоління та зміни поколінь у професійній сфері також важливі для розв'язання наявних проблем.

Щоб подолати виклики в реалізації **концертної діяльності**, потрібно розробити спільну стратегію з чіткими цілями, а відтак представляти країну на міжнародній арені й створювати музичні програми, інтегровані в ширший міжнародний контекст. Важливі теж спільна стратегія щодо відмови від російського репертуару й робота з аудиторією в умовах зниження її купівельної спроможності. Потрібно також забезпечувати міждисциплінарну співпрацю та створювати нові формати, щоб залучати слухачів.

Війна спричиняє значні **інфраструктурні втрати**. Багато будівель вже не придатні для використання не лише через пряме знищення від ракетних ударів, але й через руйнування систем опалення та осідання від постійних вибухів і вібрацій. Є потреба в сучасних концертних залах, які відповідають акустичним, технічним і безпековим вимогам, зокрема мають укриття, які часто неможливо облаштувати в старих будівлях. Також важливим аспектом є забезпечення безбар'єрності та впровадження інклюзивних практик і роботи над доступністю контенту.

Освітня система в музичному академічному секторі потребує суттєвого вдосконалення та адаптування до сучасних вимог. Варто впроваджувати узгоджений підхід до навчального процесу, модернізувати курси, підвищувати якість викладання, а також забезпечити відповідність підготовки випускників потребам ринку праці. До важливих кроків належать залучення молодих спеціалістів, оновлення та створення навчальної літератури. Важливо підтримувати оновлення технічного забезпечення й музичних інструментів для навчальних закладів. Особливо гостре це питання для музичних ЗВО, розташованих у регіонах поблизу лінії зіткнення.

Проблема з нотними виданнями та їхньою наявністю в цифровому форматі стала помітнішою через більший інтерес до української музики після повномасштабного вторгнення. Наразі є нагальна потреба в розвитку нотних видавництв, систематизації

роботи з рукописами та архівами, а також у впровадженні державних програм підтримки. Важливий крок – пошук міжнародної грантової підтримки та співпраця з міжнародними інституціями, покликана посилити видавничу діяльність.

Робота з архівами та їхня цифровізація критично важливі для збереження культурної спадщини й потребують системного підходу. Необхідно розробити комплексні програми, що передбачатимуть стабільне фінансування, використання сучасних технологій та залучення фахівців, спеціалізованих на архівній справі. Важливо також створити можливості для співпраці з міжнародними архівами та інтегруватися в міжнародну систему, уніфікуючи процеси й удоступнюючи архівні матеріали для фахівців з усього світу.

Процес деколонізації в музичному академічному секторі потребує виваженого підходу, який охоплюватиме всі ключові питання, зокрема просвітницьку роботу, підтримку відповідних структур і поширення успішних практик. Важливо критично осмислювати російську та радянську спадщину, беручи до уваги ідеологічні твори, і розробляти методологію їхнього аналізу. Є проблема в недостатній кількості наукових дискусій та відкритих обговорень, а також у браку чіткої позиції держави щодо деколонізації. Не менш важливо ширити цю позицію на міжнародному рівні.

Розділ 1. Загальний опис сектору академічної музики (учасники, заінтересовані сторони, вигодонабувачі)

Сектор аудіального мистецтва, який у цьому дослідженні зосереджений на питаннях академічної музики, стосується всіх аспектів створення, виконання, дослідження й навчання музики. Він охоплює не лише освітні заклади різних рівнів, приватні та державні інституції, професійні колективи, композиторів і виконавців, але також аудиторію та інші заінтересовані сторони, які сприяють розвитку й підтримці зазначеного сектору.

Академічна музика – відповідники цього терміна в англійській мові *classical music* та *art music* – це широкий спектр музики, що розвивається в Європі приблизно з XI століття. Така музика охоплює різноманітні стилі та епохи: від середньовічної та ренесансної музики до бароко, класицизму, романтизму, модернізму й сучасності.

Академічна музика:

- Створена професійними композиторами: це не народна чи популярна музика, а така, яку написали композитори, що мають спеціальну освіту й досвід у галузі.
- Її виконують професіонали: академічну музику зазвичай виконують музиканти з високим рівнем майстерності.
- Вона має складну структуру та організацію: це не фонова музика, а така, що вимагає від слухача певної уваги й концентрації, щоб зрозуміти та оцінити її.

Академічна музика становить важливу частину культурної спадщини багатьох країн і відіграє важливу роль у сучасному культурному житті.

- Академічна музика кожної країни має особливості, що відбивають її історію, традиції, мову та менталітет.
- Виконання української академічної музики на міжнародних сценах сприяє культурному обміну й діалогу, знайомить світ з українською культурою та її цінностями. Це допомагає формувати позитивний імідж України та зміцнювати її позиції на міжнародній арені.
- Академічна музика надає українським композиторам та виконавцям можливість висловити ідеї, почуття й переживання, а також рефлексувати на важливі соціальні та політичні теми. Це сприяє розвитку національної культури й мистецтва.
- Музичні фестивалі, концерти та інші культурні події, присвячені академічній музиці, зазвичай приваблюють туристів з усього світу, що в майбутньому може сприяти розвитку туристичної галузі та економіки країни.

До основних учасників сектору академічної музики належать:

- виконавці, музиканти, диригенти;
- композитори;
- музикознавці;
- музичні менеджери, куратори, продюсери;
- музичні колективи (оркестри, ансамблі):
  - симфонічні оркестри;
  - камерні ансамблі;
  - хори та вокальні ансамблі;
- спілки, організації, концертні агенції та платформи:
  - професійні асоціації;
  - концертні агентства;
  - музичні спілки та об'єднання;
  - організатори музичних конкурсів та фестивалів;
  - приватні організації та платформи;
- концертні зали, інституції:
  - філармонії;
  - оперні театри;
  - концертні зали в університетах та інших навчальних закладах;
  - приватні концертні зали;
  - будинки культури;
- навчальні заклади (позашкільна освіта, коледжі, академії):
  - консерваторії та музичні академії;
  - педагогічні музичні університети;
  - музичні коледжі;
  - школи мистецтв, музичні школи;
- події (фестивалі, концерти, конкурси, конференції, гастролі, премії):
  - міжнародні та національні музичні фестивалі академічної музики;
  - концерти та гастролі музичних колективів;
  - професійні музичні конкурси;

- конференції;
- премії та відзнаки;
- робота з авторським правом, роялті, звукозаписи, замовлення творів:
  - агенти з авторського права та правозахисні організації/асоціації;
  - звукозаписні компанії та студії;
  - замовлення нових музичних творів;
- видавництва (ноти, підручники, професійна література, переклади):
  - нотні видавництва;
  - видавництва професійної літератури та підручників;
- музичні медіа:
  - музичні медіаресурси;
  - вебсайти;
  - блоги;
  - онлайн-платформи для стримінгу музики;
  - музичні журнали та видання;
- державні інституції, які формують та реалізують політику у сфері:
  - Міністерство культури та стратегічних комунікацій;
  - Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти (далі – Держмистецтв);
  - Український культурний фонд.

Заінтересовані особи в секторі академічної музики:

- **Верховна Рада України:** відповідає за створення та ухвалення законів, формування політик, які визначають межі музичного сектору.
- **Кабінет Міністрів України:** Міністерство культури та стратегічних комунікацій відповідає за імплементацію державних політик у сфері культури; також рішення міністра культури та стратегічних комунікацій впливають на формування, добір та кадрові призначення до державних установ, органів і наглядових рад у сфері культури. Міністерство фінансів відповідає за формування, розподіл та контроль бюджетних коштів, а його рішення впливають на фінансову підтримку музичного сектору.

- **Український культурний фонд:** системно фінансує проекти у сфері культури. Фонд підтримує різноманітні ініціативи, спрямовані на розвиток музичної інфраструктури, організацію концертів, фестивалів, резиденцій та інших культурних подій.
- **Український інститут:** відповідає за репрезентацію як українського музичного мистецтва, так і ключових митців сектору за кордоном.
- **Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти:** реалізує політику і вносить на розгляд міністра культури та стратегічних комунікацій пропозиції щодо формування державних політик у сфері мистецтв та спеціалізованої мистецької освіти.
- **Профільні спілки (наприклад, Національна спілка композиторів України):** опікується презентацією музичного мистецтва, підтримкою сучасних композиторів та музикознавців.
- **Освітні інституції (музичні та мистецькі школи, коледжі, музичні академії):** готують кадри для музичного сектору.
- **Професійні музичні колективи:** виконують та презентують твори, створюють записи, сприяють розвитку музичної професійної спільноти, надають робочі місця, а також популяризують музичну культуру й формують аудиторію.
- **Меценати та спонсори, включно з міжнародними донорськими організаціями та представництвами інших країн:** надають фінансову підтримку, критично важливу для розвитку музичної інфраструктури, підтримують реалізацію музичних проєктів і культурний обмін між країнами.
- **Громадські організації, приватні інституції, благодійні фонди:** відіграють важливу роль у захисті інтересів музичної спільноти, створенні проєктів, розвитку спільноти й міжнародної співпраці, поширенні музичного мистецтва на більшу аудиторію.
- **Музичні медіа:** сприяють популяризації музичної культури, ініціюють діалог та обговорення наріжних тем, що стосуються музичного сектору.

Вигодонабувачами академічного музичного сектору є насамперед аудиторія, споживачі музичного продукту, відвідувачі концертів та інших культурних заходів. Це всі громадяни України, адже академічна музика формує національні наративи, слугує засобом емпатичної комунікації та об'єднує суспільство, навіть тих, хто не відвідує концерти. Яскравим прикладом єднальної сили музики стали гімн України, «Щедрик» Миколи Леонтовича та ін. Також опосередковано вигодонабувачами можна вважати самих учасників та заінтересовані сторони сектору, адже вони отримують професійний розвиток, фінансову підтримку та можливості для творчої реалізації.

Розділ 2. Роль музики під час війни

Роль музики під час війни була одним із ключових питань у глибинних інтерв'ю. Деякі респонденти розділили її на «зовнішню» (орієнтація на громадян інших країн, які спостерігають за подіями в Україні за її межами) та «внутрішню» (орієнтація на українців), визначивши основні критерії для кожної з них.

У **зовнішній ролі** музики експерти виокремлюють дві функції. Перша – **просувати українські нарративи на міжнародній арені**. Музика стає **засобом комунікації**, що допомагає розповісти про історичну тяглість української культури міжнародній спільноті. Також респонденти зазначали, що музика допомагає підтримувати імідж України.

«Важлива функція музики як культурної дипломатії, функція зовнішньої підтримки України для формування громадської думки у світі, що Україна права в цій ситуації. Бо ми знаємо, що окупант дуже чітко й дуже серйозно, з величезними коштами, працює над інформаційною кампанією із, зокрема, засобами культури й активізації музикантів, щоб поширювати свій наратив»

М. Швед

З-поміж успішних кейсів, що працюють із міжнародним порядком денним, можна виділити видання **The Claquers**, яке створило англomовну версію вебсайту й публікує матеріали про українську академічну музику для міжнародної аудиторії, поширюючи важливі нарративи на більшу аудиторію.

Друга функція – **формувати суспільну думку за межами України**. Музика як дипломатичний інструмент допомагає формувати та підтримувати позитивний образ України у світі. Зазначають, що музика допомагає протидіяти російським пропагандистським наративам, стає додатковим інструментом, покликаним підвищити обізнаність про ситуацію в Україні.

Академічну музику традиційно вважають мистецтвом для освіченої й вишуканої публіки. Підтримка й розвиток академічної музики свідчать про високий рівень культурного розвитку країни та її інтелектуальний потенціал. Країну, яка активно підтримує й розвиває академічну музику, сприймають як культурно розвинену, освічену й відкриту до світу.

Говорячи про внутрішню роль музики, можемо зазначити, що вона відіграє важливу терапевтичну функцію, допомагаючи знайти внутрішню опору, сприяє роботі з емоціями, знижує рівень стресу, тривожності, а також підтримує ментальне здоров'я.

Крім того, музика виконує рефлексивну функцію (особливо під час війни), допомагаючи людям осмислювати й переживати поточні події.

«Війна показала, що засаднича роль музики як певної духовної опори, як певної емоційно структуруючої форми мистецтва, як форми мистецтва, що несе колосальну пропагандистську функцію, ідеологічну функцію, ця роль у рази збільшилася в наших відчуттях. І те, що ми спостерігаємо вже третій рік поспіль, – це безсумнівний підйом музичної діяльності, музичних форм професійної діяльності, концертної діяльності, різноманітних комунікацій, колаборацій»

О. Корчова

У цьому контексті варто також згадати про **консолідацію й розвиток самосвідомості**. Експерти зазначають, що музика сприяє **об'єднанню суспільства**, допомагає згуртуватися навколо спільної історії та культури.

Респонденти наголошують на тому, що музика допомагає **відновити й розбудувати національну ідентичність**. Експерти підкреслюють, що ідея ідентичності має стати частиною державних стратегій. Цього очікують від Міністерства культури та стратегічних комунікацій, яке має активно сприяти зазначеному процесу.

«Це консолідує роль, це роль, що допомагає самоусвідомленню, якщо ми говоримо про історичний контекст. А зараз є великий запит суспільства на віднайдення цих ідентичностей, своїх коренів»

Г. Григоренко

«За загальною ідентичністю постає, власне, уявлення про музичну ідентичність і більш конкретні задачі розбудови форм музичної ідентичності, захисту музичної ідентичності, впровадження уявлень, дуже міцних уявлень, про музичну ідентичність, а це тягне за собою передусім боротьбу з російськими наративами, які проросли в нашій професійній свідомості не те, що десятиліттями, а століттями. І ці наративи треба викорінювати на всіх рівнях, де функціонує сьогоdnішній музикант український, починаючи від освіти початкової й закінчуючи вищою освітою, також у щоденній професійній діяльності, у музично-критичній, у науковій сфері. Тобто всюди, де є специфічний музичний інтерес, повинна бути оця мета номер один: розбудова, охорона, зміцнення, конкретизація, оприявлення української музичної ідентичності. І це зумовлює цілу низку конкретніших задач»

О. Корчова

Крім того, музика допомагає осмислювати сенси, які суспільство вже сформувало. Вона також працює з генеруванням нових сенсів і формуванням нових цінностей, сприяючи культурному розвитку суспільства загалом.

«Це створення цінності, сенсів, трансформація феноменів матеріального світу в нематеріальний вимір»

Т. Демко

«Музика, як і все мистецтво, – це про виявлення сенсів і генерацію сенсів. Можливо, суспільство їх уже і так виростило всередині себе, і тоді мистецтво їх виявляє й комунікує у спосіб, який звертається напряму до душі людини і, відповідно, легко й просто акцептується. Також мистецтво – це про генерацію нових сенсів. А сенси – це про цінності, про ідентичність, про відповідь на питання “хто я, звідки я прийшов і куди я йду”. Власне, в часи війни й нестабільності, з нею пов’язаною, це те, що сильно допомагає: є потреба на щось опертися, щоб рухатися далі й продовжувати робити те, що робиш. І мистецтво, як я це бачу, допомагає опертися на це. Можливо – я обережно зроблю припущення, – що, де умовне високе мистецтво, серйозне мистецтво, там більше простору не тільки про те, щоб давати відповіді на питання, що вже існують, але й ставити нові питання про нове, про майбутнє»

А. Саприкін

Розділ 3. Істотні питання та виклики сектору академічної музики

Сектор академічної музики зазнав значних економічних втрат ще до повномасштабного вторгнення через пандемію та карантинні обмеження. Представники сектору втрачали робочі місця, скорочувалися доходи працівників, державне фінансування, можливості для реалізації основної діяльності. На початок повномасштабного вторгнення сектор був ослаблений і тільки починав відновлюватися.

У цьому дослідженні розглянуті основні виклики сектору, що виникли, загострилися або залишаються нерозв'язаними за останні роки. Також ми надамо приклади успішних кейсів, можливі пропозиції щодо розв'язання наявних проблем і висновки.

3.1 Безпекові питання

З перших днів повномасштабного вторгнення й дотепер питання безпеки залишаються ключовими. Зовнішні фактори під час війни значно впливають на життя людей і їхню здатність продовжувати професійну діяльність. Сектор академічної музики не став винятком.

«Людина, яка навіть могла б працювати й хотіла б працювати, але, думаючи про свою безпеку чи безпеку своїх близьких, часом приймає рішення про виїзд»

М. Швед

«Безпека музикантів – це те, з чим ми всі зіткнулися на перших тижнях вторгнення. Це та проблема, яку кожен з нас вирішує по-своєму, приймає якісь вагомні рішення стосовно того, залишатися чи виїжджати, якщо виїжджати, то куди, якщо залишатися, то як при цьому функціонувати професійно»

О. Корчова

«Ми всі залежимо від безпекового фактора, на який музична сфера має незначний вплив. Зменшення потенціалу через відтік кадрів та обмежена спроможність інституцій сектору до розвитку не залишають шансу для посилення сфери зараз. Єдине, що ми можемо зробити сьогодні, – це вибудувати нові правила, за якими ми всі співіснуємо та співпрацюємо»

Г. Григоренко

Серед необхідних для сектору рішень пропонують побудову укриттів, щоб уможливити навчальний процес та концертну діяльність. Однак наявність укриттів не завжди може гарантувати повну безпеку чи неперервність творчого процесу.

«Безумовно, що цікавляться безпековими питаннями. Наприклад, філармонія має укриття. Ми розуміємо, що можемо там прийняти глядача, але все одно переживаємо за будівлю, за тих людей, які є на сцені, і за наш адміністративний персонал, і за тих, хто в залі. Під час тривоги ми дійсно зупиняємо концерти, але це все додаткові стреси, які не сприяють мистецькому розвитку, адекватному сприйняттю мистецтва»

М. Швед

Однак, на жаль, навіть такі рішення не завжди можливі. Наприклад, у Харкові [укриття](#) повинні бути спеціальними захисними спорудами за наказом Ради оборони – сховищами чи протирадіаційними укриттями. Побудувати такі споруди в наявних закладах освіти чи культури часто неможливо через технічні або фінансові обмеження, адже в Харкові багато приміщень потребують відновлення й побудови укриттів.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити таке істотне питання політики:

- Брак облаштованих та адаптованих укриттів, що уможливають навчальний процес і концертну діяльність.

3.2 Правове та інституційне забезпечення

Чіткі та зрозумілі правила гри

Одним із ключових питань, обговорених із респондентами щодо державної політики в музичному секторі, була **необхідність встановити етичні стандарти поведінки для всіх учасників екосистеми й забезпечити їх дотримання**. Загалом експерти наголосили на потребі в чітких правилах роботи щодо авторських прав, щоб захистити права композиторів та виконавців, а також потребі узгодити політику щодо (не)виконання російських творів, (не)співпраці з представниками країни агресора на міжнародних майданчиках, участі в міжнародних подіях, де присутні представники Росії, тобто спільних для всіх правил і процесів роботи сектору.

До того ж важливо забезпечити ефективне обговорення правил та спільні зусилля для їхнього впровадження. Експерти зауважили, що бракує майданчиків для діалогу та взаємодії між усіма заінтересованими сторонами. Також вони вказали на важливу роль, яку мають відігравати професійні асоціації та мережі, здатні об'єднати фахівців і надати їм можливість спільно розробляти та просувати нові політики.

«І це не тільки, і не стільки про нормативні рамки, це мають бути принципи і стандарти, випрацьовані всередині сфери, і тут я можу констатувати брак професійних мереж, майданчиків чи асоціацій для такого внутрішньоцехового діалогу. Тільки широке професійне об'єднання зможе бути агентом для адвокатування інтересів сфери в діалозі з органами влади, а не окремі діячі чи інституції»

Г. Григоренко

Тому для діалогу, як зазначили експерти, потрібно організувати дієві професійні мережі та створювати дискусійні майданчики. Експерти наголосили, що бракує регулярних конференцій і круглих столів для всіх учасників сектору. Саме ці заходи могли б сприяти обміну думками та досвідом, виробленню спільних рішень і кращому розумінню потреб галузі. Водночас респонденти зауважили на потребі далі імплементувати й лобювати такі рішення.

Органи управління та статuti концертних організацій передбачають лише концертну діяльність. Усю іншу діяльність не фінансують. Щоб проводити конференції, потрібно залучати кошти або партнерів, які можуть профінансувати таку діяльність. До прикладу, Open Opera Ukraine 2019 року організувала [оперну конференцію в Одесі](#) за підтримки УКФ, на якій зібрала ключових гравців. Проте такі практики рідкісні, особливо в державному секторі, адже бракує ініціативи та/або директиви.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити таке істотне питання політики:

- Захист прав композиторів та виконавців.
- Неузгоджена позиція щодо (не)використання російських творів.
- Брак майданчиків для діалогу щодо спільних потреб і рішень галузі.

Репрезентація сектору та авторські права

Під час глибинних інтерв'ю респонденти зазначали, що бракує ефективних **інституцій/організацій**, які допомогли б музичній спільноті репрезентувати й захищати права. Зокрема, йшлося про труднощі у просуванні української академічної музики на міжнародному рівні, забезпеченні дотримання авторських прав, фінансуванні та інших аспектах, у яких музиканти часто почувуються незахищеними й недостатньо представленими.

Наразі ці питання розв'язують переважно завдяки зусиллям окремих ентузіастів та невеликих організацій, що не завжди ефективні. Створення спеціалізованої державної структури, як-от Український інститут музики, могло б забезпечити системну підтримку й захист інтересів музичної спільноти, сприяти просуванню української музики за кордоном та розвитку музичної індустрії загалом. Така інституція могла б виконувати функції, аналогічні функціям Українського інституту книги, але з фокусом на музичній сфері. Серед проблем, озвучених під час інтерв'ю, йшлося й про те, що наявні організації, наприклад Національна спілка композиторів України або Національна всеукраїнська музична спілка, яка об'єднує 2000 діячів музичного мистецтва, належно не виконують свої функції й не підтримують, не обстоюють або не лобіюють інтереси спільноти.

Аналіз сайтів обох спілок засвідчує, що їхня діяльність зосереджена на проведенні конкурсів та інших подій. Робота з членами цих спілок організована у форматі зборів. Інформації щодо діяльності, яка лобіювала б інтереси галузі, немає.

Як приклад навели ще дві проблеми. По-перше, **професія композитора залишається майже невидимою**.

Робота композиторів часто залишається «невидимою» для широкого загалу, що призводить до недостатнього оцінювання їхнього внеску в культурну сферу й ускладнює можливості для заробітку та професійного розвитку. Академічні композитори мають мало можливостей, щоб отримати дохід від творчості через обмежений попит і недостатньо розвинену систему авторського права. У такому разі багато композиторів змушені працювати в інших сферах, що негативно впливає на розвиток української академічної музики.

«Видимість» професії композитора важлива не лише для самих митців, а й для розвитку всього сектору. Вона сприяє підвищенню обізнаності про їхню роботу, збільшенню попиту на їхні твори та створенню умов для гідного заробітку. Це, своєю чергою, стимулюватиме розвиток української академічної музики, її інтегрування у світовий культурний контекст.

Багато композиторів, не належачи до самозайнятих осіб, працюють в інших професіях або навіть в інших сферах через низький попит на свою роботу. Композиторам доцільно реєструватися як ФОП, коли є надходження коштів, адже зараз попит на їхню роботу невеликий, тож невеликі й надходження.

Замовлення сучасним композиторам були рідкісним явищем до повномасштабного вторгнення. Кошти на замовлення творів не виділяли, а організації самі не шукали позабюджетного фінансування. Це аргументували тим, що написаної музики й так багато. У цьому контексті складно не згадати про музику російських композиторів, зокрема те, як ще у грудні 2021 року [Національна опера України хизувалася рекордною кількістю постановок «Лускунчика»](#).

Наразі в Україні є проблема з визначенням та оцінюванням ринку праці композиторів. Брак чіткого КВЕДу (Класифікатора видів економічної діяльності) для цього виду діяльності ускладнює збирання статистичних даних та аналіз попиту й пропозиції на послуги композиторів.

Крім того, штатна посада «композитор» – рідкість в організаціях, і це змушує багатьох фахівців працювати поза межами формального ринку праці або поєднувати композиторську діяльність з іншими професіями.

Пошук вакансій за ключовим словом «композитор» видає багато результатів, але, на жаль, більшість із них не пов'язана з безпосереднім створенням музики.

По-друге, є серйозні **проблеми з авторським правом**. Під час інтеграції України до ЄС це питання має бути розв'язане. Одна з ключових вимог для вступу до ЄС – гармонізувати національне законодавство з європейським. Це стосується й сфери авторського права, де Україна повинна забезпечити відповідність своїх законів та норм європейським стандартам. Україна бере участь у низці міжнародних угод у сфері авторського права, зокрема в Бернській конвенції та Всесвітній конвенції про авторське право. Гармонізація законодавства з ЄС допоможе Україні краще виконувати міжнародні зобов'язання.

Однак наразі в академічній музиці трапляються лише поодинокі випадки успішної роботи з авторськими правами. Наприклад, Фондація Лятошинського збирає роялті за виконання творів цього композитора, але загальна практика залишається нерозвиненою. Це стосується не лише авторських прав композиторів, а й авторських прав викладачів на освітні продукти, а також суміжних прав виконавців. Такий стан справ свідчить про **низький рівень обізнаності та компетенцій щодо роботи з авторськими правами**.

Система змінюється лише там, де є активна позиція сектору, фінансова зацікавленість і розуміння ситуації. Наприклад, у популярній музиці активну роль відіграє Громадська організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав» (УААСП), є ще кілька аналогічних організацій. Їхня робота досі провокує багато питань і навіть скандалів, потребує координування та спрощення процедур, але наявність таких організацій в екосистемі важлива. Подібні організації колективного управління були б корисні і для академічної музики, як це відбувається в багатьох країнах ЄС. Тому допоміжною могла б бути міжнародна підтримка – фінансування, навчання, впровадження успішних практик та окремих кейсів із різних країн. Крім того, було б корисно й далі посилювати просвітницьку роботу всередині сектору.

«Що стосується авторських прав, то, наприклад, законодавча рамка оновлена і відповідає європейським стандартам. І незважаючи на те, що проводиться широка робота з роз'яснення та поширення знань про права композиторів/авторів і виконавців, рівень правової обізнаності та готовності сплачувати роялті все ще низький, а кількість ОКУ, що працюють з академічною музикою, – мізерна»

Г. Григоренко

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Низький рівень обізнаності й компетенцій щодо роботи з авторськими правами.
- Брак ефективних інституцій, що представляють і захищають представників академічної музики, низька ефективність наявних спілок та об'єднань.
- Брак фінансування освітніх програм і просвітницької діяльності з питань авторського права для учасників сектору.

Конкуренція

Наявна державна система не завжди сприяє розвитку та конкуренції в секторі й часто посилює його герметизацію та обмежену залученість нових учасників.

У такому разі можна узгодити положення фестивалів та конкурсів, фінансованих державою, збільшити конкурси й створити більшу відкритість, щоб залучати нових керівників та виконавців, а також творчі команди. Це дало б змогу сформувати конкурентне середовище для учасників сектору й підвищити якість музичного продукту.

Варто зазначити, що [Державне агентство з питань мистецтв та мистецької освіти кілька років тому вже почало роботу в цьому напрямі](#), але ще є простір для змін. Працівники Державного агентства проаналізували діяльність наглядових рад при національних закладах культури та мистецької освіти, їхній персональний склад, нормативно-правову базу діяльності, провели робочі зустрічі з представниками Офісу реформ при Кабінеті Міністрів України щодо вдосконалення корпоративного управління закладами культури зі статусом «національний».

Недосконалість конкурсної процедури, визначеної Законом про культуру, яка передбачає створення комісії з представників колективу, органу управління та громадських організацій (ГО), часто фіктивних, породжує занепокоєння. Під час повномасштабної війни також стаються непрозорі призначення керівників культурних інституцій, що їх здійснює одноосібно керівник органу управління (а не вони відбуваються за результатами відкритих конкурсів).

Також респонденти наголошують, що важливо залучати ширшу вибірку експертів у державні програми. Ідеться, наприклад, про журі та комісії конкурсів чи незалежних консультантів.

«Якщо говорити про державні інституції, Міністерство культури, Український інститут, то вони, безумовно, мають розширювати пул експертів, з якими співпрацюють для того, щоб оновлювати бачення сектору. Тому що найпрекрасніший експерт, з яким ти співпрацюєш 5–7 років, все ж має інерцію погляду. Також важливо стежити за представленням різних напрямів. Вони мають бути збалансованими»

А. Гадецька

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Герметизація сектору та обмежена залученість нових учасників через недосконалі процедури керування закладами та подіями.
- Використання тих самих експертів у державних програмах, оргкомітетах, конкурсних комісіях тощо.
- Низька ефективність поточної системи призначень керівників закладів і її вплив на якість заходів та програм.
- Потреба оновити чинні положення фестивалів та конкурсів, фінансованих державою, і/або механізми моніторингу та оцінювання їхнього виконання.

Питання лідерства

Після повномасштабного вторгнення сектор постав перед низкою не розв'язаних державою питань – як етичних, так і практичних. Він намагався розв'язати ці питання внутрішньо, у дискусіях, але не зміг, бо бракувало модератора. До нерозв'язаних питань належить деколонізація, наприклад перейменування навчальних закладів. Найяскравіший приклад – небажання адміністрації Національної музичної академії України прибрати прізвище російського композитора Чайковського з назви вишу. Також лишаються відкритими питання щодо російського репертуару, співпраці з росіянами та виступів на міжнародних заходах, де присутні представники РФ.

«У нас є дуже гострі випадки, кейси; окрім Чайковського, наприклад, це дискусія про те, чи прийнятно виконувати російський репертуар, чи ні. І це не просто абстрактна дискусія, це дискусія, яка обертається навколо топмузикантів, тих, кого ми гордо іменуємо амбасадорами української музики, української культури. І, знову ж таки, я не бачу з боку міністерства усвідомлення того, що треба бути всередині цієї дискусії, я не бачу реакції. Тобто міністерство здає лідерство, повністю»

О. Корчова

«Також важливим є момент, можливо, не до кінця чітко сформованої позиції держави або середовища стосовно питання участі українських виконавців у подіях, де беруть участь також і росіяни. Особливо це стосується молодих виконавців, які зараз за кордоном, які тільки на початку свого кар'єрного шляху. Мистецькі колективи переважно формують кожен сам для себе так звані “червоні лінії” в цьому питанні. За якими критеріями ми можемо визначати це, чи я можу брати участь в певних подіях, чи це не є “окей” і чи це не буде сприйматися з розумінням українським суспільством. Тобто не до кінця зрозуміло, чи українські виконавці, до прикладу, можуть брати участь у фестивалях, постановках, де беруть участь представники так званої Росії, чи, знову ж таки, ми абсолютно відсторонюємося, але тоді питання, чи буде взагалі Україна і українські виконавці присутні на музичній арені світу, тому що ми добре знаємо, як довго й цільово Росія працювала над тим щоб “засіяти” європейські сцени своїми артистами»

І. Вакуліна

Експерти запропонували проговорити й чітко окреслити правила, за якими можна приймати такі рішення, а потім зібрати результати в меморандум чи посібник для українських представників музичного сектору. Як приклад, можна згадати пам'ятку, яку на початку повномасштабного вторгнення розробив [Український інститут](#).

«Це може бути певний меморандум. Дуже багато музикантів все ж таки не те щоб очікували від міністерства, але сподіваються, що це полегшило б їм прийняття рішення в кожній конкретній історії. Чи ми співпрацюємо в тих акціях, у тих проєктах, беремо участь у тих подіях, де залучені також і представники Росії, хай вони незалежні, хай вони позначили свої антивоєнні позиції, чи все ж таки ми не йдемо на компроміси?»

О. Корчова

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Несинхронізованість деколонізаційних практик, підходів та правил, зокрема щодо перейменування закладів.
- Брак узгодженої позиції щодо російського репертуару, співпраці з росіянами та виступів на міжнародних заходах, де присутні представники РФ.
- Брак модератора в питаннях деколонізації.

3.3 Фінансова (не)стабільність

Культуру зазвичай вважають найменш фінансово забезпеченою сферою, де дотації надають «за залишковим принципом», а частка державних видатків залишається невисокою. Ситуація лише погіршилася з початком повномасштабного вторгнення. Серед позитивних прикладів маємо тільки місцеві бюджети, які частково компенсують нестачу державного фінансування, що можна визнати за результат реформи децентралізації.

На основі глибинних інтерв'ю виокремлюємо такі виклики та проблеми:

- недостатність фінансування;
- брак чітких процедур розподілу наявного бюджету;
- брак бізнес-орієнтованих процесів в організаціях різних форм управління;
- недостатня інституційна підтримка.

Щоб подолати ці виклики, потрібні комплексні підходи й тісна співпраця між державою та сектором.

Тож першим викликом можна визнати потребу **сформувати чіткі процедури для розподілу й використання державного бюджету**. Часто проблемами стають нестача коштів та обмеженість бюджету, але йдеться й про потребу в якісній, а не номінальній звітності за державні кошти (яка лише візуально відображає правильність процедур, а за змістом не показує реального результату).

«Головна проблема не в наявності чи відсутності грошей, а в процедурах, за якими в результаті ці гроші розподіляються. Я говорю про прозорість, принцип конкурентності, принцип підзвітності – і не формальної, яка про заповнення папірців правильними формалізмами, а справжньої якісної підзвітності, яка впливає на подальше майбутнє суб'єкта реалізації коштів і звітування»

А. Саприкін

Також можна зазначити, що менше фінансування спричиняє недостатній розвиток і зменшує можливості створення **нового культурного продукту**.

«Державна підтримка для сфери культури загалом через УКФ у 2022 році була скорочена майже під нуль. У 2023–2024 роках маємо бюджет УКФ у чотири рази менше, ніж було до повномасштабного вторгнення. Це означає, що вся сфера недоотримує інвестицій для створення нового продукту, а незалежний сектор поставлений на межу виживання»

Г. Григоренко

У контексті академічної музики термін «продукт» може мати кілька значень:

- Музичні твори – це нові композиції, створені українськими композиторами. Підтримка створення нових творів важлива для розвитку української музичної культури та її представлення на світовій арені.
- Виконання та записи – це концерти, оперні постановки, записи музичних творів. Завдяки фінансуванню цих видів діяльності українські музиканти та колективи можуть презентувати творчість широкій аудиторії як в Україні, так і за кордоном.
- Освітні програми та проєкти – це майстер-класи, лекції, семінари, дослідження, спрямовані на розвиток музичної освіти та підвищення рівня музичної культури в суспільстві.
- Музичні видання – це нотні видання, книжки про музику, записи музичних творів на різних носіях. Такі продукти сприяють поширенню української музики та її популяризації.

Щоб мати змогу планувати, розвиватися та створювати нові продукти, потрібна **інституційна підтримка та стабільне фінансування**.

В академічній музиці створення нового продукту становить складний процес, що потребує значних ресурсів та часу. Наприклад, створення нової опери може тривати кілька років і до нього залучають десятки, а то й сотні фахівців: композитора, лібретиста, режисера, диригента, оркестр, хор, солістів, художників-постановників, костюмерів та багатьох інших.

Навіть створення камерного твору для невеликого ансамблю потребує від композитора місяців, а іноді й років роботи. Подальше виконання й запис теж передбачають залучення музикантів, звукорежисерів та інших фахівців, оренди студії звукозапису й інших технічних засобів.

Фінансова нестабільність найбільше впливає на приватні ініціативи та громадські організації, адже вони здебільшого покладаються на проєктну грантову допомогу. Подальший розвиток продуктів, створених у межах грантового проєкту, передбачає регулярну роботу над промоцією, комунікацію з партнерами, оновлення команди, яка змінюється через нерегулярну залученість. Напрацювання майбутніх можливостей розвитку, серед яких може бути закордонна презентація, регулярні виступи для локальної спільноти тощо, потребує 100 % залучення принаймні кількох людей. Джерел фінансування такої діяльності переважно немає. Тому багато продуктів, навіть якщо й отримали грант на стартовий етап, залишаються «створеними та презентованими» в найкращому випадку тільки кілька разів.

Тут виникає ще одна проблема – брак кадрів, які відповідали б за грантовий напрям.

«Має бути напрацьована команда людей, яка системно, на постійній основі буде займатися великою кількістю грантів, які цю сталість забезпечують»

А. Гадецька

У секторі дуже бракує компетентних людей, здатних написати грантові заявки чи вести проєкти, особливо поза межами великих міст. Попри велику кількість освітніх активностей у цій темі, часто або складно знайти відповідних фахівців, або немає змоги забезпечити очікуваний рівень оплати (через брак інституційного фінансування для незалежних організацій або через обмеження щодо максимальної можливої оплати).

Щодо установ, організацій та колективів, які мають змогу отримувати стабільне державне фінансування, варто зазначити, що вони не завжди зобов'язані створювати нові програми та формати. Часто такі організації не запроваджують змін чи інновацій у розвитку, що зрештою не тільки знижує їхню конкурентоспроможність, а й не відповідає раціональному використанню державних коштів. Тому проблемою часто стає недостатня ефективність за наявних ресурсів.

«Державне фінансування національних колективів забезпечує сталість і в ідеалі має спонукати до розвитку та змін процесів, хоча часто це не відбувається. Державне фінансування має зобов'язувати людей тоді на якісь інші речі, на якісь інші виклики, на які наявний та забезпечений ресурс»

А. Гадецька

«Неспівмірність фінансування і вихлопу якості. Державне фінансування має бути, але воно має змінити критерії підходів до того продукту, який випускають інституції»

О. Островський

Недержавні організації орієнтовані на інноваційні підходи в пошуку фінансування та створенні бізнес-механізмів, щоб гнучкіше й ефективніше залучати ресурси.

«Наприклад, в Open Opera Ukraine є два аматорські колективи, які платні. І це дозволяє організації забезпечити поточні потреби, оплатити просто діяльність людей, які постійно працюють. Це винайдена організацією модель, новий механізм»

А. Гадецька

Однак є державні та комунальні установи, які довели ефективність, наприклад Національна філармонія України та Львівський органний зал.

«У цей час необхідно бути самозарадним і більше покладатися на себе, тому ми збільшити інтенсивність роботи й виструнчили головні робочі процеси, дослідили аудиторії, таким чином інституція працює ефективніше. Це необхідно за умов економії бюджетних коштів»

Т. Демко

Після повномасштабного вторгнення спонсорська та меценатська підтримка помітно знизилася. Важливо також згадати [Закон про меценатство](#), який готує Міністерство культури та стратегічних комунікацій. Цей закон може стати корисним і для сектору академічної музики, заохочуючи бізнес підтримувати та фінансувати музичний продукт.

Експерти згадують про **фінансові виклики у сфері освіти**. Деякі респонденти зазначають про непрозорість фінансової політики в навчальних закладах, вказуючи на додаткові **непідзвітні фонди**, що створені фізичними особами, отримують кошти від державних установ і не звітують публічно. Це ускладнює відкритий контроль за фінансами. До того ж, не маючи вимог **до публікації реальних фінансових звітів**, адміністрації навчальних закладів можуть не звітувати про надходження коштів.

«Оскільки держава дозволяє керівникам вишів і адміністраціям вести дуже непрозору фінансову політику, не наполягає на публікації реальних фінансових звітів, доходять до таких абсурдних ситуацій, яка склалася в НМАУ, де є не просто спецфонд, а кілька благодійних фондів... Їхнє наповнення – це велике питання до адміністрації, але адміністрація не буде відповідати на нього, тому що держава дозволяє їй не відповідати, значить, це вже питання велике до держави. Де межа того лібералізму і тієї свободи фінансових операцій і представництва держави, до речі, якими оперують, які мають, ну, наприклад, ректор НМАУ на нинішньому етапі? І це, звісно, ґрунт для спекуляцій, тому що далеко не всі викладачі знають, що за законом саме держава з грошей платників податків, з бюджету повинна виділяти і виділяє не менше 80 % заробітної плати»

О. Корчова

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак прозорих механізмів розподілу й використання державних коштів, які йдуть на фінансування культури та мистецтва, між інституціями різної форми власності.
- Брак кваліфікованих кадрів для певних управлінських функцій, наприклад менеджерів із залучення коштів, менеджерів грантових проєктів, менеджерів із проєктних комунікацій та ін.
- Брак бізнес-орієнтованих процесів в організаціях різних форм управління.
- Недостатньо інвестицій для створення нового культурного продукту.
- Брак моделей і механізмів роботи з негрантовим фінансуванням.
- Непрозорість благодійних фондів або інших інституційних форматів, які використовують інтелектуальну власність державних закладів (сформовані для підтримки або при закладах).
- Недостатня ефективність за наявних ресурсів (культурних і мистецьких організацій, які стабільно отримують фінансування від держави).

3.4 Людський ресурс

Найбільші виклики, пов'язані з людським ресурсом:

- відтік кадрів;
- зміна професії;
- залучення нових кадрів та адаптування музикантів, які служать в ЗСУ й залучені до оборони країни;
- психологічні стани.

Відтік кадрів

Через повномасштабне вторгнення [багато людей виїхало](#) за кордон. Багато людей залишають країну через безпекову ситуацію, що призводить до значних втрат людського капіталу. Як наслідок, збереження й розвиток кваліфікованих кадрів у музичному академічному секторі становить один із ключових викликів.

Експерти зазначають, що підготовка одного спеціаліста потребує значного часу, адже освітній шлях музиканта починається у 5–6 років і закінчується в середньому у 21–22 роки, якщо брати до уваги студентів-магістрів. Тому швидко виростити або замінити професійні кадри не вдасться.

«З конкурсів, що нині оголошують різні колективи, бачимо, що оркестри, які десятиліттями не відкривали набори, запрошують значну кількість музикантів – мідні інструменти, духові інструменти. Є значна кількість незакритих позицій, навіть на струнні інструменти, бо наразі це велика проблема. І ми не зможемо швидко її вирішити, тому що людина, котра нещодавно закінчила музичну академію, не завжди може сісти на перший пульта в оркестрі»

А. Гадецька

Наприклад, на час написання цієї аналітичної записки (червень 2024 р.) Львівська національна філармонія мала 13 відкритих вакансій на заміщення посад артистів оркестру.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити таке істотне питання політики:

- Недостатня кількість спеціалістів у секторі через відтік людського капіталу.

Пошук роботи та зміна професії

Музиканти шукають роботу, але, не знаходячи її, змушені змінювати професію. Проблему загострюють різні чинники, як-от [знищення культурної інфраструктури](#), брак робочих місць і скрутне фінансове становище.

«Потребує глибокого аналізу ємність ринку праці у сфері академічної музики. Держава витрачає немалі кошти на підготовку фахівців за спеціальністю “музичне мистецтво”. Чи всі вони працевлаштовані за фахом? Однозначно ні»

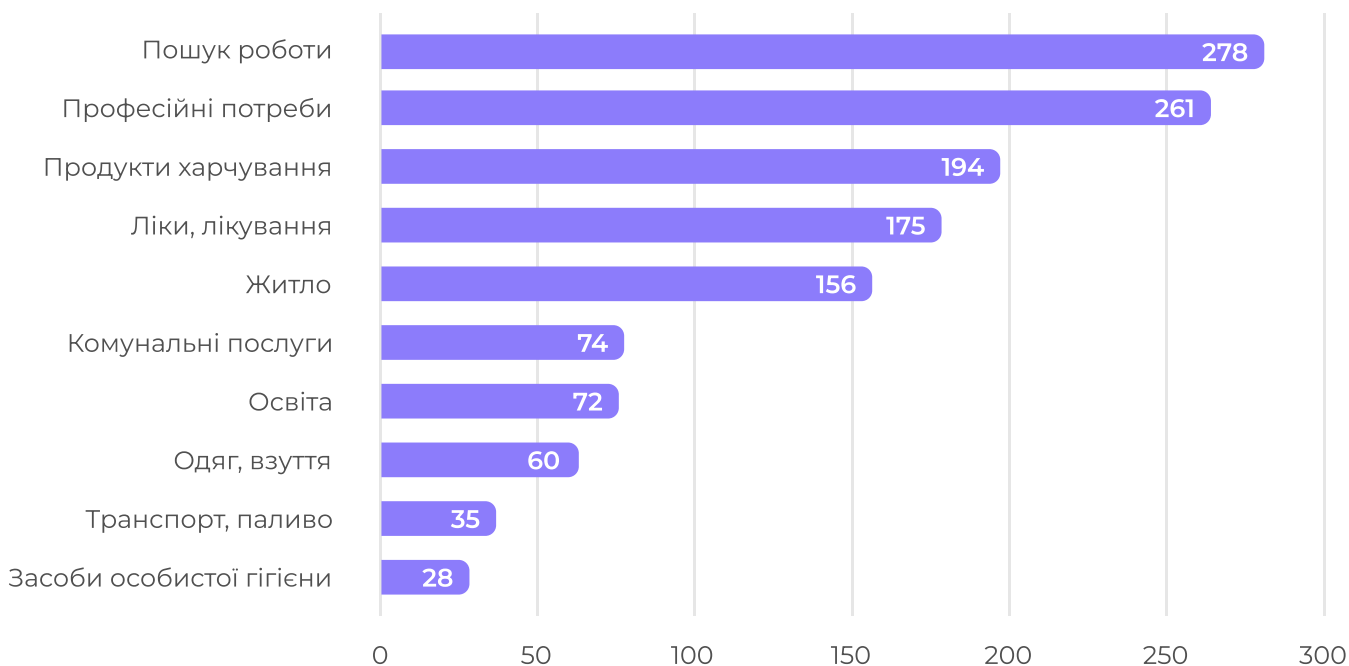
Г. Григоренко

Щоб проілюструвати потреби академічних музикантів, ми взяли Аналітику звернень до Фонду підтримки української академічної музичної спільноти за березень 2023 року. Аналітика об'єднує дані на основі 988 заявок. Серед заявників:

- музиканти, які перебувають в Україні й не працевлаштовані (384 особи, 38,87 %);
- працевлаштовані музиканти, які зараз перебувають в Україні (329 осіб, 33,3 %);
- музиканти похилого віку та/або з інвалідністю (77 осіб, 7,79 %);
- музиканти, які вимушено залишили Україну через війну (198 осіб, 20,04 %).

На березень 2023 року основною з потреб для академічних музикантів був саме пошук роботи.

Категорія потреби	К-сть заявни_ць	% заявни_ць
Пошук роботи	278	28.14 %
Професійні потреби, інструменти	261	26.41 %
Продукти харчування	194	19.64 %
Ліки, лікування	175	17.7 %
Житло	156	15.79 %
Комунальні послуги	74	7.49 %
Освіта	72	7.29 %
Одяг, взуття	60	6.07 %
Транспорт, паливо	35	3.54 %
Засоби особистої гігієни	28	2.83 %

* Таблиці взяті з вебсайту Kyiv Contemporary Music Days, Фонд підтримки української академічної спільноти, [Аналітика звернень до фонду за березень 2023 року](#).

Наведені дані можуть викликати дисонанс. З одного боку, є багато відкритих вакансій і потреба у спеціалістах, яка загострюється внаслідок виїзду людей, служби в армії, зміни професії через престижність. Водночас дані свідчать про великий запит на отримання робочих місць.

Попри всю складність ситуації, експерти зазначають, що часто представники музичного сектору, навпаки, тримаються своїх професій як часткової, але стабільної опори. Такі особи й далі працюють у галузі, вирішуючи не витратити час на перекваліфікацію, адже це може бути ризикованим кроком у невизначених умовах.

«Мені видається, що зараз наша професія – це, по-перше, те, що тебе тримає, а по-друге – допомагає. Тобто ті, хто працює, зокрема, у Харкові, намагаються поєднувати викладацьку, наукову діяльність, наприклад, з волонтерською і соціальною. Тобто немає сенсу змінювати професію: поки ти працюєш, ти можеш допомагати»

Ю. Ніколаєвська

Надзвичайно важливо надавати підтримку представникам музичного академічного сектору й допомагати, щоб вони лишалися у професії. Така підтримка не лише сприяє збереженню кадрів, але й забезпечує розвиток сектору в умовах війни. Одним із прикладів можна визнати роботу [Фонду підтримки української академічної спільноти](#), заснованого освітньо-концертною платформою Kyiv Contemporary Music Days у березні 2022 року.

За цей час фонд допоміг українським академічним музикантам (композиторам, виконавцям, музикознавцям), що належать до чотирьох категорій:

- Музиканти похилого віку й музиканти з інвалідністю, які перебувають в Україні.
- Музиканти, які перебувають в Україні й не працевлаштовані.
- Музиканти, які перебувають в Україні та працевлаштовані.
- Музиканти, які вимушено залишили Україну через війну.

На дату останнього звіту (25 травня 2023 р.) всього підтримали 351 музиканта на суму 1 203 467,50 грн.

* Більше інформації про звернення до фонду й підтримку можна знайти на вебсторінці [Kyiv Contemporary Music](#) .
Days [у звітах](#) Фонду підтримки української академічної спільноти.

Наразі фонд відкрив програму [Instrumental](#), яка спрямована на придбання музичних інструментів для українських академічних музикантів і має на меті допомогти їм продовжувати професійну діяльність та забезпечити необхідним обладнанням для виступів та навчання. Придбання інструментів потребує значних фінансових вливань. Проте підтримки однієї організації, на жаль, замало, щоб забезпечити потреби всього сектору. Запит на отримання інструментів та іншу допомогу залишається високим. Крім цього, не всі музиканти змогли вивезти інструменти під час вимушеного переміщення. Наприклад, у межах грантового конкурсу програми підтримали 8 музикантів зі 188 отриманих заявок. Це свідчить про дефіцит ресурсів, а також потребу розширювати підтримку й далі надавати її.

Потреба придбати інструменти зумовлена тим, що більшість музикантів має власні інструменти, а не «робочі», адже вони чутливі до вологості, манери гри, типу догляду. Учасники фокус-груп акцентували також на проблемах оновлення інструментів в інституціях.

«Жодного рояля в Харків (в ХНУМ – прим.) не було куплено. Усі роялі, які в нас зараз у консерваторії, [старші за мене](#)»

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак відповідної кількості робочих місць для академічних музикантів, що зумовлює зміну професії й посилює дедалі більший дефіцит спеціалістів.
- Брак аналізу місткості ринку праці у сфері академічної музики.
- Недостатня підтримка інституцій і представників музичного сектору щодо надання та оновлення музичних інструментів.
- Неспроможність держави відстежувати економічний вплив бюджетного фінансування фахової освіти.

Оновлення кадрів і конкурси на посади

Дотримання чіткої ієрархії в державних організаціях часто блокує розвиток горизонтальних зв'язків, необхідних для ефективної роботи. Це ускладнює імплементацію нових ідей і підходів, що могли б поліпшити функціонування музичного академічного сектору.

«Важливим є формування горизонтальних стосунків у роботі»

О. Островський

Також для сектору залишається актуальною проблема гендерної нерівності, особливо це стосується призначень на керівні посади, до яких жінки досі часто не мають рівного доступу.

Крім того, неоновлення керівного складу державних установ створює додаткові перешкоди. Одним із рішень може стати впровадження політики щодо обмеження термінів перебування на керівній посаді. Однак важливо зазначити, що така пропозиція часто постає перед реаліями, коли в невеликих містах чи селах працівника просто немає ким замінити. А в час війни така ситуація може тільки погіршуватися через частку населення, яка виїхала, та мобілізацію. Тож рішення має бути адаптивним до різних обставин і відповідати викликам сьогодення.

Не менш важливі й прозорі механізми та інструменти переобрання керівництва, наявність чітких процедур, які працюватимуть на практиці.

«Система так вибудована, що директор чи директорка певної установи, коли хоче переобратися, має всі інструменти у своїх руках, щоб формально всі процедури відбулися законно, а де-факто голосування відбулося так, як потрібно цій людині. Я не кажу, що всі цими інструментами користуються. Я говорю про наявність таких інструментів. Їх не мало б бути»

А. Саприкін

Також залишаються нерозв'язаними проблеми виходу на пенсію професіоналів. З одного боку, люди й далі працюють через [низькі пенсійні виплати](#), а з іншого, побоюються опинитися на узбіччі професії й не уявляють себе поза її межами. Брак підтримки та планів щодо поступового переходу на пенсію створює додаткові труднощі як для професіоналів, так і для молодих спеціалістів, що не мають можливості долучатися до колективів і шукають інші можливості реалізувати себе.

Проте важливо наголосити на успішних практиках. До них, наприклад, належить «Клуб почесних діячів філармонії», започаткований Національною філармонією України:

«Ми заснували таку неформальну інституцію, яку називаємо “Клубом почесних діячів філармонії”. Що це означає? Це ті діячі, артисти нашого художнього персоналу, фахівці, які віддали філармонії роки свого життя й дійсно зробили багато для розвитку не лише філармонії, а українського музичного мистецтва»

М. Швед

«Клуб почесних діячів філармонії» проводить зустрічі, концерти, консультації, створюючи активності й формуючи відчуття належності (а не відправили на пенсію = попрощалися).

Варто зазначити, що незмінюваність поколінь у професійній сфері призводить до браку молодого покоління як серед викладачів у музичних навчальних закладах, так і в музичних колективах та інших профільних організаціях.

«Ми зараз втрачаємо фактично покоління молодих музикантів, які виїхали і які продовжують виїжджати. Тому що вони не розуміють, яким чином вони можуть розвиватися і шукати для себе якісь нові можливості для реалізації в Україні»

І. Вакуліна

«У нас є покоління 70, і в нас дуже невелике покоління 50, а 40 – ще менше. 30 – узагалі це поодинокі випадки при тому, що вже мали бути 20-літні, котрі починають працювати у вишах, зокрема як асистенти»

А. Гадецька

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Забезпечення гендерної рівності та оновлення керівного складу в культурних установах, зважаючи на специфіку регіонів і виклики воєнного часу.
- Брак кар'єрних та/або фахових траєкторій для фахівців старшого покоління.
- Незмінюваність поколінь у професійній сфері, посилена втратою молодшого покоління через війну.
- Проблема гендерної нерівності на керівних посадах.

Психологічна підтримка

Через війну, ракетні атаки, обстріли та постійний стрес представники музичного сектору, як і працівники інших сфер, перебувають у складній психологічній ситуації. Це призводить до вигоряння, депресій, нервових розладів, а також до відчуття нестабільності, тривоги та безперспективності. Державна підтримка в цій ситуації була б надзвичайно корисною. Наприклад, залучення кваліфікованих психологів для роботи з музичними колективами могло б значно поліпшити психологічний стан працівників, допомогти їм упоратися зі стресом і зберегти мотивацію для подальшої професійної діяльності.

«Якраз державні політики були б корисні, щоб вони просто почали запроваджувати цей напрям. Фахівці з ментального здоров'я мають бути в колективах. І вони мають бути не формально, просто закриваючи позицію, а реально залученими у процеси, вмотивованими розвиватися, щоб бути корисними значній кількості людей у професійній музичній сфері. Я бачу в цьому велику небезпеку, адже спостерігаю просто тотальне вигоряння тих, хто лишився, усвідомлення ними відсутності перспективи, неможливість ефективно впливати та змінювати ситуацію»

А. Гадецька

«Мені здається важливим, щоб міністерство, наприклад, опікувалося допомогою з надання нових знань, які направлені на підтримку психологічного здоров'я проти нових викликів, з якими ми стикаємося»

Ю. Ніколаєвська

Є ініціативи Мінсоцполітики, спрямовані на психологічну підтримку, наприклад програма [«Формування життєстійкості»](#) або [Всеукраїнська програма ментального здоров'я за ініціативою Олени Зеленської](#). Проте ніхто з респондентів не згадує про аналогічні програми, а потребу в підтримці психічного здоров'я артикулюють як одну з пріоритетних, що може свідчити про потребу в децентралізованих та адаптованих до конкретної сфери інструментах підтримки.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак психологічної підтримки від інституцій, наприклад наявність штатних психологів у колективах.
- Низька обізнаність щодо того, куди можна звернутися по допомогу в разі проблем із ментальним здоров'ям.
- Мала кількість програм та ініціатив з підтримки ментального здоров'я, які пропонують інструменти та рішення для представників і представниць культурного сектору.

Підтримка музикантів, залучених до оборони країни, та ветеранів

Частина респондентів звертала увагу на необхідність підтримки та інтегрування музикантів, які повертаються з фронту. Брак належної підтримки й інтеграційних програм створює додаткові бар'єри, ускладнюючи повернення до професійної діяльності. Так, наприклад, брак репетицій і неможливість підтримувати музичну форму зумовлює дуже практичну проблему, за якої особа не може повернутися на попереднє місце роботи. Тому важливо розробити спеціальні програми та ініціативи для допомоги таким музикантам, що сприятиме їхньому поверненню до цивільного життя та професійної діяльності.

Крім того, держава наразі не демонструє достатньої реакції на проблеми музикантів, які залучені до військової служби й перебувають у полоні.

«Важлива підтримка музикантів-воїнів і потрібен голос міністерства, голос офіційних, представницьких музичних структур щодо того, що українські музиканти перебувають у полоні, наприклад. Відповідна інформаційна кампанія, яка розпочалася в Фейсбуці, вона прекрасна, я сподіваюся, що вона дасть якийсь ефект і допоможе комусь звільнитися. Але я не чула жодної реакції держави на оцей конкретний кейс музикантів, оркестрантів-азовців, які третій рік утримуються в полоні, і не тільки азовців. А це та проблема, про яку треба говорити щодня, яка повинна бути в фокусі уваги»

О. Корчова

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити таке істотне питання політики:

- Брак підтримки та програм інтеграції для тих, хто повертається у спеціальність після військової служби.

3.5 Концертна діяльність

Обговорюючи питання концертної діяльності, експерти зазначали, що важливо **створити спільну стратегію діяльності за кордоном** із чіткими цілями для презентації країни. Вони також підкреслювали потребу **представляти Україну на міжнародній арені** й розробити музичні програми та події, що інтегруватимуться в ширший міжнародний контекст і будуть розраховані на глобальну аудиторію.

Перегляд репертуарної політики

Після повномасштабного вторгнення зріс інтерес як до української культури загалом, так і до академічної музики зокрема. Це стосується міжнародної зацікавленості й інтересу всередині країни. Тому зростає частка української музики різних епох у концертних програмах. Такий потужний інтерес сприяє відкриттю нових імен, роботі з архівами й написанню нових творів. Часто рівень інтересу не відповідає рівню готовності надати архіви, ноти, структуровану інформацію тощо. У радянські часи відбувалася апропріація, тож від початків незалежності відкриття, перевідкриття та архівування не були організовано ефективно. Серед організацій, які активно працюють з програмною політикою, залучаючи та створюючи нові українські програми, респонденти згадують Національну філармонію України, Львівську національну філармонію, громадську організацію Open Opera Ukraine, Фестиваль високого мистецтва Bouquet Kyiv Stage, Львівський органний зал.

«Репертуар концертного залу для нас дуже важливий. Необхідно завжди підтримувати його унікальність, різноманіття, інноваційність»

Т. Демко

Помітно зростає кількість замовлень на написання й виконання сучасної української академічної музики.

«За моїми спостереженнями змінилася кількість замовлень і кількість виконань сучасної музики. Адже є необхідність презентувати себе саме сучасними творами. Тому бачимо збільшення кількості виконань сучасної музики. Це музика, яка часто написана зараз, відповідно, вона часто містить відтінок публіцистичності»

А. Гадецька

Українська опера також зазнає значних змін, що стосуються розширення репертуару музичних вистав, створення нових партитур.

«Змінилася ситуація в оперному сегменті, тому що ми, знову ж таки, побачили невідворотну необхідність розширення репертуару. Дослідження того, що було, і розуміння того, що гранично необхідно різнорівнево працювати з текстами, – це найбільші виклики»

А. Гадецька

Іван Небесний в інтерв'ю The Claquers зазначив, що є багато замовлень творів за гроші українським композиторам/кам від різних державних інституцій протягом концертного сезону 2023/2024 року. [З ним підписали п'ять договорів на нові твори до 2026 року.](#)

[Аналіз репертуару Національної філармонії](#) показує, що наразі ситуація така: найбільш серед живих композиторів представлене покоління 60+ – 64,6 %, далі йдуть композитори середнього віку – 29,2 %, а найменше виконують творів молодих композиторів – 6,2 % творів від усього репертуару.

Однією з важливих змін у репертуарній політиці стала **відмова від виконання російської музики**. Музиканти, які працюють в Україні, повністю відмовилися від російського репертуару, тоді як ті, хто працює за кордоном, частково його виконують і надалі. Це питання активно обговорюють переважно в соціальних мережах. Тому важливою була б позиція Міністерства культури та стратегічних комунікацій щодо спільної політики в цьому питанні.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак чіткої державної позиції щодо використання творів російських композиторів, що зумовлює нерозуміння в секторі й призводить до внутрішніх скандалів.
- Недостатня кількість програм підтримки сучасних композиторів (національних та міжнародних), що сприяло б створенню нових сучасних творів і задовольняло б дедалі більший попит.

Робота з аудиторією

Залучення та утримання аудиторії становлять ключовий виклик для українського сектору академічної музики, особливо в умовах війни та економічних труднощів. Наявні обмеження, пов'язані з безпекою та фінансовими можливостями громадян, зумовлюють нові підходи та рішення.

«В Харкові багато чого заборонено для проведення наживо чи зачинено. Заборонено від рівня мистецької школи; я зараз маю на увазі комунальні заклади до, власне, вищого рівня (усі університети працюють виключно онлайн). Не працює філармонія, не працюють театри, не працює на повну силу жодна інша культурна установа. Але попит на мистецтво колосальний. Тому потребується, наприклад, допомога в обладнанні мистецького хабу в безпечному місці»

Ю. Ніколаєвська

Для всіх регіонів України виклик становить менша купівельна спроможність аудиторії, тому погіршення економічної ситуації в країні впливає на відвідуваність концертів.

«Сьогодні слухачі не планують заздалегідь, купують квитки переважно у день концерту, максимум за день. Ускладнюється фінансова, економічна ситуація, тому доходи в нашого слухача, безумовно, трошки інші, ніж до воєнного рівня»

М. Швед

Щоб залучати аудиторію, впроваджують різноманітні заходи, наприклад міждисциплінарну й міжінституційну співпрацю, надання безплатних чи пільгових квитків (для військових, ветеранів, ВПО), а також створюють нові формати та програми.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Незабезпеченість попиту аудиторії на територіях, наближених до лінії зіткнення.
- Потреба в нових форматах роботи з аудиторією з огляду на різноманіття та поширення успішних практик.
- Обладнання безпечних мистецьких хабів, які дадуть змогу задовольняти попит на мистецтво в регіонах, які розташовані ближче до лінії зіткнення й зазнають регулярних ворожих обстрілів.

3.6 Інфраструктура

Війна призводить до значних [інфраструктурних втрат](#). Часто будівлі стають непридатними для використання не тільки через безпосереднє знищення від ракетних ударів, але й через руйнування систем опалення, осідання від постійних вибухів та вібрацій.

«Я не буду брати страшні руйнування, які є в нашій сфері. Знаєте, навіть якщо, наприклад, у нас є будівля, вона не зруйнована, але там повністю зруйноване опалення. Тобто вона не працює третій рік. Через постійні вибухи, перепади температури іде усадка, або через вібрації наші старі будівлі (а це пам'ятки архітектури) продовжують руйнуватися. Тобто є фізичні моменти, пов'язані і з безпекою самої будівлі, і взагалі з її утриманням»

Ю. Ніколаєвська

Є **потреба в сучасних концертних залах**. Маємо не тільки замало музичних залів, але і є питання щодо їхньої придатності (акустичні, технічні, безпекові). Наприклад, бракує укриттів, які часто не облаштувати в старих будівлях. В Україні немає музичних майданчиків, які спроектовані відповідно до сучасних потреб, мають сучасне обладнання й відповідають найкращим практикам інклюзивності.

Інший важливий аспект – забезпечити **безбар'єрність**. Впровадження такої політики підтримують як держава, так і міжнародні донори. Проте це **питання має охоплювати не лише фізичну доступність**, але й поширення інклюзивних практик і зрозумілість контенту. Наприклад, експерти зазначають, що важливо взяти до уваги чутливість до звуків для різних груп населення. У музичних творах можуть використовувати звуки вибухів, сирен та інші тригерні звуки, що по-різному впливають на слухачів. У такому разі варто зазначити інформацію про це в матеріалах концерту (на вебсайтах, соціальних сторінках, у програмках чи на квитках).

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак сучасних концертних залів.
- Мала обізнаність фахівців музичних інституцій щодо практик інклюзивності, зокрема практик травма-інформованого підходу.
- Потреба поширювати інклюзивні практики й удосконалювати контент.

3.7 Освітня система

За даними [«Дослідження музичного ринку України та його зовнішньоекономічних перспектив»](#), проведеного агенцією Soundbuzz 2021 року, в Україні є 36 закладів вищої освіти, що готують фахівців зі спеціальності «Музичне мистецтво» (бакалаврський рівень), 29 з них мають магістерські програми. До найбільших профільних закладів належать Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського (Київ), Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка, Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової.

У 2019 році видання Seoworld опитало 20 000 студентів та 25 000 професіоналів музичної галузі, щоб створити світовий рейтинг закладів музичної освіти, але, на жаль, жоден український ЗВО до нього не потрапив.

Освітні підходи та програми

Під час глибинних інтерв'ю респонденти зазначали про необхідність забезпечити узгодженість у навчальному процесі, об'єднавши дисципліни, методології, практики в цілісну структуру.

«Глибокий диференційований аналіз сфери. На ньому базуватиметься розуміння, як маємо поступово змінювати той набір предметів і практик, які наразі є актуальними. Адже очевидно, що, для того щоб діяльність сучасного музиканта була успішною, всі ті різні предмети, що він їх вивчає, – фундаментальні, спеціальні, за вибором, – мають пов'язуватись і створювати систему»

А. Гадецька

Додатково деякі респонденти наголошують на переосмисленні та змінненні наявних курсів, які мають бути переорієнтовані на західні методології викладання.

«Нам за основу реформ треба брати систему освіти країн Балтії, Польщі, Чехії і т.д., тобто тих європейських країн, із якими нас поєднує не лише нинішнє протистояння російському імперіалізму, а й багатостолітня мистецька й культурна взаємодія... Розбудовуючи таку співпрацю, ми не лише відновлюємо те, що російський імперіалізм намагався і далі намагається знищити, а й отримуємо шанс на зміну точок зору урядових структур на культуру як на ключовий двигун суспільного розвитку, а не як на залишкову й непотрібну річ»

О. Мануляк

«Перебудова курсів музичної літератури та історії музики. Це скасування цілих блоків курсів у вигляді так званої російської музичної літератури й історії російської музики. Це те, що нам довелося робити в пожежному порядку, буквально на перших тижнях повномасштабного вторгнення... Також, що цікаво, це переорієнтація таких гуманітарних музичних курсів із нейтрального і розмитого поняття “світова музика”, коли йдеться про зовнішнє наше оточення, на більш конкретне, більш ментально близьке нам й більш, як би сказати, корисне для зміцнення нашої ідентичності поняття “західна музика”. Оцей курс на те, щоб вбудовуватись у західні наративи, вбудовуватись у західні традиції, вбудовуватись в західні методології»

О. Корчова

Важливо згадати й про мову викладання. За часів незалежності України в музичних освітніх закладах (за винятком західних регіонів країни) здебільшого викладали російською мовою. Це було зумовлено багатьма факторами, зокрема недостатньою увагою до зазначеного питання, його неврегульованістю. Лише 16 січня 2021 року українська мова [стала обов'язковою](#) під час надання освітніх послуг. Однак, якщо групові заняття почали викладати українською, то на індивідуальних уроках, які переважають у музичній освіті, це перевірити досить складно. Проте більшість респондентів зазначають, що ситуація змінюється на краще.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити таке істотне питання політики:

- Неузгодженість у навчальному процесі (дисципліни, методології та практики не об'єднані в цілісну структуру).

Спеціальності

Окреслена проблема, яку згадують респонденти – **невідповідність підготовки випускників потребам ринку праці**: помітний розрив між знаннями та навичками, які отримують студенти музичних вишів, і реальними потребами ринку.

Деякі респонденти зазначають, що варто переглянути кількість студентів, яких приймають у вищі музичні заклади, зважаючи на реальний попит на ринку праці. Важливим у такому разі буде зв'язок із потенційними роботодавцями (художніми керівниками колективів), що допоможе визначити попит і зрозуміти реальну ситуацію.

«Потрібен зв'язок з реальністю й вивчення попиту, вивчення реальної ситуації на ринку музичних академічних послуг. Натомість бачимо відсутність будь-якого бажання уявити собі, як буде складатися доля наших випускників у конкретних умовах»

О. Корчова

«Не вистачає звукорежисерів в академічній сфері: якісних, навчених саме для академічної музики, які вміють якісно визвучувати симфонічний оркестр, солістів»

М. Швед

Варто також пам'ятати про посилення поточних або впровадження нових освітніх програм, щоб готувати музичних менеджерів, кураторів, критиків, звукорежисерів і музичних терапевтів.

«Ми не маємо музичних менеджерів, які знають, які вміють працювати, власне, у сфері менеджменту і розуміють специфіку саме в музичній індустрії»

І. Вакулина

Нові спеціальності в освітні програми вже інтегрують. Наприклад, у [Київській муніципальній академії музики ім. Р. М. Глієра](#) готують таких фахівців, як менеджери у сфері культури й відпочинку (музичне мистецтво), звукорежисери, музичні редактори та аранжувальники.

Крім того, варто розглянути можливість реалізувати програми подвійних дипломів, щоб студенти могли здобувати освіту в кількох вишах і на кількох спеціальностях одночасно.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак суміжних освітніх програм (пов'язаних із професіями звукорежисерів, освітлювачів, кураторів, критиків та ін.).
- Брак менеджерів у сфері.
- Невідповідність підготовки випускників потребам ринку праці.

Адміністративний та викладацький склад

Респонденти озвучили кілька викликів у цій категорії. Серед них – **бюрократизація процесів**, яка стає додатковим навантаженням для викладачів. Досить часто це лише ускладнює роботу й знижує ефективність.

Респонденти також згадували, що важливо **доопрацювати рейтингову систему** для викладацького складу, яка охоплювала б усі аспекти викладання, а не лише працювала за формальними параметрами. Наприклад, на думку респондентів, важливо додавати студентські відгуки, які можна отримати через анонімне опитування.

Не менш важливою залишається проблема недостатнього **залучення молодих спеціалістів** як до викладання, так і на рівні асистентів кафедр. Це зумовлює розрив між поколіннями викладачів.

У молодих спеціалістів є готовність іти викладати, навіть за низької оплати праці. Проте часто немає вільних ставок, бо їх обіймають старші колеги, або атмосфера в колективі (вибудовані ієрархії, ейджизм, непрофесійна комунікація між колегами у форматі недоречних коментарів) ускладнює залучення молодих спеціалістів. Наразі переважно залучені викладачі старшого пенсійного віку, тоді як викладачі 20–30 років значно менш репрезентовані в музичних вишах.

Робота з викладачами пенсійного віку теж потребує особливої уваги. Наприклад, таким викладачам можна пропонувати різні форми співпраці, залучення й консультування.

Важливий виклик становить **рівень оплати праці**. Часто працівники та викладачі вишів змушені брати додаткові проєкти, щоб забезпечити належний рівень життя. Однак таке навантаження призводить до вигоряння та втоми.

Крім того, респонденти вказують на **потребу психологічної підтримки** викладацького складу, зокрема через роботу психологів та відповідних лекцій чи курсів з ментального здоров'я. Важливо створити умови, у яких викладачі та працівники можуть відкрито висловлювати проблеми, зокрема говорити про мізогінію, гарасмент тощо, не боячись втратити роботу, посаду чи авторитет серед колег.

Можливості для обговорення та розв'язання таких питань – важливий складник для побудови здорового робочого середовища.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити таке істотне питання політики:

- Низька кількість викладачів молодшого віку, перепони до їхнього залучення.

Навчальна література та підручники

У музичній академічній сфері зовсім мало навчальної літератури, написаної або перекладеної українською мовою, тому є нагальна потреба в нових підручниках, які замінили б радянські та російськомовні джерела, що не відповідають сучасним вимогам.

«Поки не буде наших українських підручників, не буде, власне, й наративу, не буде методології, не буде цілісного розуміння того, як виглядає історія української культури, історія української музики, яким чином ми взагалі долучаємось до західної освітньої парадигми»

О. Корчова

«Якщо говорити про освіту, то від початку незалежності в нас фактично не з'являлося якихось перекладених видань українською. У нас більшість підручників, за якими займалися, радянські, і зараз у нас досі немає можливості займатися за україномовними підручниками з багатьох предметів... є якісь спроби виходу з цієї герметичності, але це поки що такі дуже індивідуальні спроби. Це не виглядає як загальна концепція»

О. Островський

Важливо також забезпечити доступ до міжнародних джерел, зокрема електронних ресурсів, що дасть змогу мати ширшу інформацію про світові дослідження.

«Повноцінна заміна російськомовних наукових джерел, освітніх джерел, навіть просто довідкових джерел, усієї цієї літератури, усієї інформативно-наукової бази, з якою ми працюємо, може бути тільки у вигляді сучасних західних джерел. І тут перед нами дві проблеми. Одна з них – недостатнє володіння європейськими мовами, передусім англійською, на масовому професійному рівні, для масової спільноти музикантів, це гальмує і ускладнює нашу інтеграцію»

О. Корчова

Досі немає державної підтримки для написання нових підручників. Викладачі, які готові писати підручники, змушені робити це паралельно з основною роботою, не маючи достатньо часу для досліджень та, власне, створення тексту.

Попри всі складнощі, перехід від радянських та російських підручників почався ще до 2022 року, і нові підручники все-таки з'являються. Як приклад можна згадати авторські підручники та монографії.

«Авторські підручники, наші напрацювання, на базі яких ми працюємо вже не один рік, – усе це ми зараз робимо більш доступними і для внутрішнього користування, і для зовнішнього»

Ю. Ніколаєвська

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак навчальної літератури, написаної або перекладеної українською мовою. Потреба створювати нові підручники.
- Брак доступу до міжнародних джерел, зокрема електронних ресурсів для ширшої обізнаності про світові дослідження.
- Недостатнє знання європейських мов, передусім англійської, щоб спілкуватися на професійному рівні.

Технічне забезпечення та інфраструктура

Ще одна потреба музичних навчальних закладів – **оновлення інструментів** та обладнання, а також **ремонт будівель і репетиційних класів** через їх неналежний стан. На жаль, у регіонах, близьких до лінії фронту, зараз складно розв'язати ці потреби.

«Що пов'язано з отриманням інструментів – це важливо. Тому що наші інструменти, скажімо, роялі, пережили три зими без опалення, причому у 2022 році це сталося на початку березня, коли були вибиті всі вікна, потім було мінус 18... Звісно, що на нові інструменти в Харкові (або навіть на їх утримання) на сьогодні складно отримати гроші, тому ми самі шукаємо можливості (фінансові, ресурсні, людські). Бо життя триває, інструменти мають звучати. І звучати для людей. Навіть попри всі виклики»

Ю. Ніколаєвська

Проблема оновлення музичних інструментів та технічної бази є в усіх регіонах, адже фонди музичних інструментів оновлювали давно, цей процес досить повільний і потребує значної фінансової підтримки.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Застарілі фонди музичних інструментів.
- Невідновлені та невідремонтовані будівлі навчальних закладів, репетиційні класи.

3.8 Нотні видання

Проблема нотних видавництв і наявності нот у цифровому форматі стала помітнішою через посилений інтерес до української музики після повномасштабного вторгнення.

«З початком великого вторгнення стало очевидно, що це велика проблема, тому що посилюється, виріс суттєво запит з боку іноземних музикантів, які хотіли б грати нашу музику, які хотіли б її представляти, знайомити свою аудиторію з цією музикою, виявилось, що в багатьох випадках нам нема чого надати. У нас немає цього нотного масиву в загальнодоступному вигляді та в достатній кількості. Я вже не кажу про пошукові реєстри»

О. Корчова

Наразі Україна має чи не єдине державне видавництво [«Музична Україна»](#) та поодинокі нотні видання, призначені здебільшого для початкового освітнього рівня.

Серед можливих рішень респонденти пропонують **почати системну роботу з рукописами та архівами**, наголошуючи на потребі системних державних програм підтримки.

«Робота з текстами, архівами і виданнями. Маємо швидко розуміти й видавати наші твори так, щоб вони одразу були придатні для виконання у світі. Тобто виходити з наявних міжнародних конвенцій, відповідно співпрацювати зі світовими виданнями, робити коректні транслітерації й так далі; якщо це твори з текстами – долучати критичні коментарі»

А. Гадецька

Імовірними розв'язками проблеми можуть бути пошук міжнародної грантової підтримки, яка посилить видавничу діяльність, і співпраця з міжнародними інституціями.

Однак є й успішні приклади. Український інститут зібрав та видав [антологію камерної музики](#) «Київський авангард». Це друкований збірник партитур та партій, який презентував творчий доробок музики композиторів-шістдесятників для української та закордонної фахової аудиторії й вийшов одразу трьома мовами (українською, англійською та німецькою). Натомість [Ukrainian Scores](#) зібрали цифрову нотну базу і допомагають з поширенням її за кордон і промоцією української академічної музики в такий спосіб.

«Ми заснували масштабний проєкт поширення нот української музики, який називається *Ukrainian Scores*. Цей проєкт орієнтований на збереження нематеріальної спадщини і цифровізацію. Фактично це великий цифровий архів»

Т. Демко

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак нотних видавництв та опублікованих нот.
- Неналагоджений процес систематичного документування та архівування партитур, рукописів.

3.9 Архіви

Збереження архівів та їхня цифровізація потребують сталого й системного підходу. Важливо визнати, що збереження та збирання архівів у край важливі для культурної спадщини. Для цього необхідно розробити комплексні програми, що передбачатимуть постійне фінансування, використання сучасних технологій і можливість залучати відповідних фахівців. Якщо уявити ситуацію, що належить проаналізувати твори, написані за останні 3 роки, то це потребуватиме надзвичайних зусиль і часу.

«Питання архівації – це ще одна проблема, яка потребує на багатьох рівнях системного рішення. Якщо загалом є розуміння важливості архівів і збереження матеріалів, то, на жаль, в багатьох середовищах до сьогодні зберігається закорінений у радянські часи погляд на архів як на щось вибіркове, куди потрапляють матеріали не системно, а на основі кон'юнктурного відбору»

О. Мануляк

Є потреба створити можливості для співпраці з міжнародними архівами та розробити інструменти подальшого інтегрування в міжнародну систему, що передбачатиме уніфікування процесів і доступ до інших архівних систем.

«Це має бути виведено на міжнародний рівень – доступність, видимість та включеність у міжнародну систему наших архівів. Це уможливить роботу з ними фахівців з цілого світу»

А. Гадецька

Однак, коли зауважують про «включеність у міжнародну систему», йдеться не тільки про якийсь один міжнародний архів, а власне, про взаємозв'язки з численними інституціями в інших країнах, які формують архіви й наукові бібліотеки. Для того щоб такі зв'язки відбулися, по-перше, треба мати задокументовані й заархівовані твори, а по-друге, здійснювати системну роботу щодо міжнародної взаємодії.

За кордоном твори сучасних композиторів архівують різні інституції й організації залежно від країни та її культурної політики: національні бібліотеки, спеціалізовані музичні архіви, університети й консерваторії, приватні колекції та фонди.

До прикладу, [Музичний архів](#) Національної бібліотеки Австрії збирають з 1655 року, і він поєднує Архів австрійської музичної культурної спадщини та наукову бібліотеку.

Крім того, серед викликів у роботі з архівами згадують про нестачу відповідних фахівців, які спеціалізувалися б тільки на архівній справі. Зазвичай за збереження, систематизування та оцифрування архівних матеріалів відповідають штатні працівники інституцій та організацій, для яких архівна робота не становить єдине й основне завдання.

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак співпраці з міжнародними архівами.
- Нестача відповідних фахівців, які працюють з архівами безпосередньо, а не в межах додаткового навантаження.
- Брак цифрових інструментів або недостатнє використання їх у збереженні архівів.
- Кон'юнктурний підхід до роботи з архівами.

3.10 Деколонізація

Під час глибинних інтерв'ю часто проговорювали різні аспекти питання деколонізації, тож важливо винести його в окрему категорію.

Для розроблення деколонізаційної методології часто бракує знань про **теоретичні основи деколонізації**, тому потрібна **просвітницька робота** в цьому напрямі. Важливо підтримувати деколонізаційні ініціативи, покликані проводити роз'яснювальну роботу, а також надавати інструменти й поширювати успішні деколонізаційні практики. Відмова від маркерів «русского міра» в неймінгу, символіці, традиціях та етиці становить обов'язкову частину цього процесу. Також у роботі з деколонізацією важливі постійна підтримка й чітка позиція з боку держави.

«Ми повинні її (методологію) відпрацьовувати дуже злагоджено, дуже системно й дуже усвідомлено... Потрібна допомога державних структур для того, щоб просто провести масовий лікнеп на предмет того, як виглядають оці операції деколонізації у світі, наскільки ефективним може бути цей інструментарій»

О. Корчова

Серед деколонізаційних викликів – критичне осмислення російської музики, розуміння її впливу й місця в історії, робота з постколоніальними теоріями.

«Маємо критично осмислювати російський музичний спадок. Адже заборона та замовчування врешті призведуть до того, що знову не буде розуміння, що ж там не так. Нам треба показувати і пояснювати»

О. Корчова

Додатковий виклик становить осмислення музичного мистецтва Радянської України. Важливо брати до уваги ідеологічні твори радянського періоду й визнавати їхню наявність в українському радянському мистецтві. Для цього потрібно розробити підходи до роботи з такими творами.

«Буде дуже багато творів ідеологічних, але це не означає, що це погані твори. І нам треба навчитися говорити про цей період і розуміти, що в українському радянському мистецтві наявні російськомовні твори, наприклад, опери чи камерно-вокальні твори. Маємо знаходити інструменти підходу до них, способу їх осмислювати, який би дозволяв не редукувати, а в різні способи пояснювати численні заплутані та суперечливі процеси»

А. Гадецька

Крім того, є потреба в наукових дискусіях й відкритих обговореннях про деколонізацію. Наприклад, однією з тем може бути осмислення різних типів зв'язку митців з Україною.

«Дискусії виникають і будуть виникати, і будуть доволі проблемними, але, з іншого боку, вони не повинні бути підігнані під якийсь один рецепт, під якесь одне рішення. І тут би треба було, щоб був консенсус науковців стосовно того, що є різні типи зв'язку з Україною. І є різні форми представництва української культури для митців, які не були чи не є її буквральними дієвцями. Тобто цю тему треба вести дуже коректно з наукової точки зору й дуже виважено»

О. Корчова

Істотні питання

У цьому тематичному блоці можна визначити такі істотні питання політики:

- Брак знань про теоретичні основи деколонізації.
- Потреба розробити підходи до осмислення музичного мистецтва Радянської України.
- Брак наукових дискусій та відкритих обговорень про деколонізацію.
- Брак практик критичного осмислення російського музичного спадку.

Розділ 4. Поточні політики

У дослідженні розглянуто такі політики, які безпосередньо впливають на роботу сектору:

Закон України «Про культуру» визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює відносини, пов'язані зі створенням, використанням, розповсюдженням та збереженням культурної спадщини, зокрема й нематеріальної. Також закон охоплює діяльність у сфері мистецької освіти, наукові дослідження в галузі культури та міжнародні культурні зв'язки. Отже, саме він регулює роботу музичного сектору.

До того ж цей закон визначає й підтримує розвиток українського музичного продукту на державному рівні: *«здійснення заходів державної підтримки національного музичного продукту у порядку, передбаченому законами України, програмами підтримки національного музичного продукту»*.

З 2022 року, завдяки внесенню змін, цей закон також регулює заборони на використання музичної продукції держави-агресора.

Повна версія [Закону «Про культуру»](#).

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2016 року № 119-р про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ. В основу цієї Стратегії покладено результати дослідження стану розвитку української культури, здійсненого державними й недержавними інституціями, міжнародними організаціями та незалежними експертами. У ньому вперше сформульовані завдання на довгострокову перспективу й визначені необхідні першочергові кроки щодо їх виконання.

Мета Стратегії – створити умови для сприяння творчій активності громадянина й формувати в Україні громадянське суспільство європейського рівня, що передбачає забезпечення реалізації політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав громадян, засвоєння та використання новітніх знань і технологій, збереження безцінної культурно-духовної спадщини. Стратегія визначає основні напрями діяльності, які мають вивести сферу культури і творчості з периферії суспільно-політичних інтересів, забезпечивши їй провідне місце в суспільно-економічному розвитку України.

Для музичного мистецтва актуальні такі операційні цілі Стратегії:

- створення гнучкої системи підтримки музичного мистецтва внаслідок надання грантів, створення фондів, присудження премій, запровадження спеціальних пільг щодо податків (зборів);

- заохочення проведення музичних фестивалів у регіонах із використанням місцевих адміністративних і фінансових можливостей;
- забезпечення дотримання законодавчо встановлених квот щодо частки національного музичного продукту в теле- та радіоефірі;
- удосконалення законодавчої бази з питань авторського права у сфері музичного мистецтва.

Крім того, варто звернути увагу на цілі щодо мережі закладів культури, міжнародної співпраці, науково-освітньої діяльності та авторського права.

Докладнішу інформацію можна знайти [за посиланням](#).

Положення про Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти регулює роботу цього центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовує й координує Кабінет Міністрів України через міністра культури та стратегічних комунікацій і який реалізує державну політику у сфері мистецтв та спеціалізованої мистецької освіти.

Серед покладених завдань Держмистецтв узагальнює практики застосування законодавства й розробляє пропозиції для його вдосконалення, бере участь у погодженні проєктів законів та інших нормативних актів, а також у розробленні державних цільових програм.

Також агентство здійснює державний контроль за дотриманням законодавства у сфері мистецтв, бере участь у реалізації освітньої політики в мистецьких закладах, аналізує та моніторить якість освітньої діяльності, пропонує напрями розвитку спеціалізованої мистецької освіти. Крім того, воно встановлює міжнародні контакти, проводить державний моніторинг у сфері обслуговування закладами культури, забезпечує соціальний захист творчих працівників, організовує гастрольні заходи, мистецькі фестивалі, конкурси та інші культурно-мистецькі проєкти.

Докладніша інформація [за посиланням](#).

Розпорядження від 23 січня 2019 р. N 27-р про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами. Згадана концепція визначає керівні принципи, шляхи та строки формування й реалізації державної політики, спрямованої на створення для населення умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг.

До основних завдань реформування системи забезпечення населення культурними послугами належать:

- затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами;
- реформування фінансового забезпечення системи надання культурних послуг;

- впровадження політики модернізації наявної інфраструктури для надання культурних послуг;
- створення умов для формування якісного (висококваліфікованого) кадрового забезпечення системи надання культурних послуг;
- розроблення системи здійснення моніторингу та оцінки якості культурних послуг.

Повний текст Розпорядження див. [за посиланням](#).

Маніфест «Культурна консолідація задля перемоги». Міністерство культури та стратегічних комунікацій, Держмистецтв та Український інститут національної пам'яті разом із діячами культури та мистецтва визначили кілька пріоритетів культурної політики держави під час війни, щоб після її завершення Україна стала сильнішою й більш об'єднаною нацією. Багато з цих пріоритетів уже реалізують незалежні митці, активісти, волонтери, культурні інституції, міністерство та інші урядові установи.

Маніфест визначає 12 пріоритетних кроків, переважно дотичні до музичного сектору:

- Популяризація культурно-історичного спадку.
- Іміджева репрезентація на глобальній арені.
- Відновлення пошкоджених архітектурних пам'яток.
- Недопущення подальшого руйнування об'єктів спадщини.
- Підтримка бойового духу бійців ЗСУ.
- Підтримка мистецьких проєктів за участі українських діячів культури за кордоном.
- Заснування творчих резиденцій у відносно безпечних регіонах.
- Поширення та підтримка створення нового відеоконтенту про сучасні здобутки українських культурних та креативних індустрій.
- Проєктування майбутньої України за участі урбаністів, архітекторів та дизайнерів.
- Меморіалізація місць воєнних злочинів окупантів і подвигів українських воїнів.
- Широкий суспільний діалог щодо змін у сфері топоніміки та репертуарної політики.
- Розроблення та обговорення засад майбутньої культурної політики України.

Повний текст Маніфесту див. [за посиланням](#).

Розділ 5. Істотні питання

- Брак облаштованих та адаптованих укриттів, що уможливають навчальний процес і концертну діяльність.
- Захист прав композиторів та виконавців.
- Неузгоджена позиція щодо (не)використання російських творів.
- Брак майданчиків для діалогу щодо спільних потреб і рішень галузі.
- Низький рівень обізнаності й компетенцій щодо роботи з авторськими правами.
- Брак ефективних інституцій, що представляють і захищають представників академічної музики, низька ефективність наявних спілок та об'єднань.
- Брак фінансування освітніх програм і просвітницької діяльності з питань авторського права для учасників сектору.
- Низька спроможність гравців сектору обстоювати власні інтереси.
- Використання тих самих експертів у державних програмах, оргкомітетах, конкурсних комісіях тощо.
- Герметизація сектору та обмежена залученість нових учасників через недосконалі процедури керування закладами та подіями.
- Низька ефективність поточної системи призначень керівників закладів і її вплив на якість заходів та програм.
- Потреба оновити положення фестивалів та конкурсів, фінансованих державою, та/або механізми моніторингу й оцінювання їхнього виконання.
- Несинхронізованість деколонізаційних практик, підходів та правил, зокрема щодо перейменування закладів.
- Брак узгодженої позиції щодо російського репертуару, співпраці з росіянами та виступів на міжнародних заходах, де присутні представники РФ.
- Брак модератора в питаннях деколонізації.
- Брак прозорих механізмів розподілу й використання державних коштів, які йдуть на фінансування культури та мистецтва, між інституціями різної форми власності.
- Брак кваліфікованих кадрів для певних управлінських функцій, наприклад менеджерів із залучення коштів, менеджерів грантових проєктів, менеджерів із проєктних комунікацій та ін.
- Брак бізнес-орієнтованих процесів в організаціях різних форм управління.
- Недостатність інвестицій для створення нового культурного продукту.
- Брак моделей і механізмів роботи з негрантовим фінансуванням.

- Непрозорість благодійних фондів або інших інституційних форматів, які використовують інтелектуальну власність державних закладів (сформовані для підтримки або при закладах).
- Недостатня ефективність за наявних ресурсів (культурних і мистецьких організацій, які стабільно отримують фінансування від держави).
- Недостатня кількість спеціалістів у секторі через відтік людського капіталу.
- Брак відповідної кількості робочих місць для академічних музикантів, що зумовлює зміну професії та посилює дедалі більший дефіцит спеціалістів.
- Брак аналізу місткості ринку праці у сфері академічної музики.
- Недостатня підтримка інституцій і представників музичного сектору щодо надання та оновлення музичних інструментів.
- Неспроможність держави відстежувати економічний вплив бюджетного фінансування фахової освіти.
- Забезпечення гендерної рівності та оновлення керівного складу в культурних установах, зважаючи на специфіку регіонів і виклики воєнного часу.
- Брак кар'єрних та/або фахових траєкторій для фахівців старшого покоління.
- Незмінюваність поколінь у професійній сфері, посилена втратою молодшого покоління через війну.
- Проблема гендерної нерівності на керівних посадах.
- Брак психологічної підтримки від інституцій, наприклад наявність штатних психологів у колективах.
- Низька обізнаність щодо того, куди можна звернутися по допомогу в разі проблем із ментальним здоров'ям.
- Мала кількість програм та ініціатив із підтримки ментального здоров'я, які пропонують інструменти й рішення для представників та представниць культурного сектору.
- Брак підтримки та програм інтеграції для тих, хто повертається у спеціальність після військової служби.
- Брак чіткої державної позиції щодо використання творів російських композиторів, що зумовлює нерозуміння в секторі й призводить до внутрішніх скандалів.
- Недостатня кількість програм підтримки сучасних композиторів (національних та міжнародних), які сприяли б створенню нових сучасних творів і задовольняли б більший попит.
- Незабезпеченість попиту аудиторії на територіях, наближених до лінії зіткнення.
- Потреба в нових форматах роботи з аудиторією з огляду на різноманіття й поширення успішних практик.

- Обладнання безпечних мистецьких хабів, які дають змогу задовольняти попит на мистецтво в регіонах, які розташовані ближче до лінії зіткнення й зазнають регулярних ворожих обстрілів.
- Брак сучасних концертних залів.
- Мала обізнаність фахівців музичних інституцій щодо практик інклюзивності, зокрема практик травма-інформованого підходу. Потреба поширювати інклюзивні практики й доступнювати контент.
- Неузгодженість у навчальному процесі (дисципліни, методології та практики не об'єднані в цілісну структуру).
- Брак суміжних освітніх програм (пов'язаних із професіями звукорежисерів, освітлювачів, кураторів, критиків тощо).
- Брак менеджерів у сфері.
- Невідповідність підготовки випускників потребам ринку праці.
- Низька кількість викладачів молодшого віку, перепони до їхнього залучення.
- Брак навчальної літератури, написаної або перекладеної українською мовою. Потреба створювати нові підручники.
- Брак доступу до міжнародних джерел, зокрема електронних ресурсів для ширшої обізнаності про світові дослідження.
- Недостатнє знання європейських мов, передусім англійської, щоб комунікувати на професійному рівні.
- Застарілі фонди музичних інструментів.
- Невідновлені й невідремонтовані будівлі навчальних закладів, репетиційні класи.
- Брак нотних видавництв та опублікованих нот.
- Неналагоджений процес систематичного документування та архівування партитур, рукописів.
- Брак співпраці з міжнародними архівами.
- Нестача відповідних фахівців, які працюють з архівами безпосередньо, а не в межах додаткового навантаження.
- Брак цифрових інструментів або недостатнє використання їх у збереженні архівів.
- Кон'юнктурний підхід до роботи з архівами. Брак знань про теоретичні основи деколонізації.
- Потреба розробити підходи до осмислення музичного мистецтва Радянської України.
- Брак наукових дискусій та відкритих обговорень про деколонізацію.
- Брак практик критичного осмислення російського музичного спадку.

RES POL

[Новини проєкту RES-POL](#)

[Facebook RES-POL](#)

Цю аналітичну записку створили за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є відповідальністю Громадської спілки "Центр регіональний розвиток" і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.